

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Επιστρέφοντες ξένοι μαχητές: πολιτικές αντιμετώπισης και οι κίνδυνοι για την Ευρώπη

*Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»*

Ιωάννης Φυτάς

Τριμελής επιτροπή:
Αναπληρωτής Καθηγητής, Νικήτας Σπύρος Κουτσούκης
Επίκουρος Καθηγητής Ευστράτιος Φακιολάς
Διδάκτωρ Μαρίνα Ελευθεριάδου (ε)

(ε) - Επιβλέπων/ουσα

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2020

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

Returning Foreign Fighters: Countering policies and the dangers for Europe

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in global politics"*

Ioannis Fytas

Committee:

Associate Professor Nikitas Spyros Koutsoukis
Assistant Professor Efstratios Fakiolas
Dr. Marina Eleftheriadou (s)

(s) - Supervisor

Final version

Corinth, Greece, 2020

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Επιστρέφοντες ξένοι μαχητές: πολιτικές αντιμετώπισης και οι κίνδυνοι για την Ευρώπη» του Ιωάννη Φυτά αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την ηη/μήνας/Έτος με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. (τίτλος) (αρχικά) Επώνυμο
2. (τίτλος) (αρχικά) Επώνυμο
3. (τίτλος) (αρχικά) Επώνυμο

Abstract

The scope of this **work** is to study the potential dangers **posed** for **certain** EU countries by European citizens, who had fought as volunteer foreign fighters in Syria and **Iraq and either** have returned, or **are in the process** of returning to their countries of origin. **In addition, it looks at** the implemented policies from the countries receiving the returning fighters and **their** results. In order this research to **accomplish this ambitious goal**, we have chosen to focus on three European countries, France, Belgium and the Netherlands for reasons that are analyzed in detail in this paper. We have found that the main methods in use are two, a “hard” line approach and a “soft” line approach. **The goal of this herculean effort is** the re-integration of the returning foreign fighters in the host society. Through the study and analysis of the assembled data, we have reached into new information that we inserted in risk matrices. It was feasible to reach to some conclusions and answer to the question of how does the dependent variable of the behavior of the returning fighters, functions, while the independent variable of the states’ policies change.

Keywords: Radicalization, returning foreign fighters, terrorism.

Περίληψη

Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να μελετήσει τους πιθανούς κινδύνους που τίθενται για κάποιες συγκεκριμένες Ευρωπαϊκές χώρες, από Ευρωπαίους πολίτες που πολέμησαν ως εθελοντές ξένοι μαχητές στη Συρία και το Ιράκ και οι οποίοι είτε επέστρεψαν ή βρίσκονται στη διαδικασία επιστροφής στις χώρες προέλευσής τους. Επιπρόσθετα εξετάζει τις εφαρμοζόμενες πολιτικές από τις χώρες που δέχονται τους επιστρέφοντες μαχητές και τα αποτελέσματά τους. Για να ολοκληρώσει αυτή η έρευνα το φιλόδοξο στόχο της επιλέξαμε να εστιάσουμε σε τρεις Ευρωπαϊκές χώρες τη Γαλλία, το Βέλγιο και την Ολλανδία για μια σειρά από λόγους που αναλύουμε λεπτομερώς στην εργασία. Βρήκαμε ότι οι κύριες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι δύο, μια «σκληρή» γραμμή και μια πιο «ήπια» γραμμή. Στόχος αυτής της ηράκλειας προσπάθειας είναι η επανένταξη των επιστρεφόντων ξένων μαχητών στις κοινωνίες υποδοχής. Με τη μελέτη και ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώσαμε καταλήξαμε σε νέες πληροφορίες που τοποθετήσαμε σε μήτρες κινδύνου. Κατέστη εφικτό να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα με ένα βαθμό ασφάλειας και να απαντήσουμε στο πώς λειτουργεί η εξαρτημένη μεταβλητή της συμπεριφοράς των επιστρεφόντων μαχητών όταν η ανεξάρτητη μεταβλητή της πολιτικής των κρατών απέναντί τους μεταβάλλεται.

Λέξεις κλειδιά : Ριζοσπαστικοποίηση, Επιστρέφοντες ξένοι μαχητές, τρομοκρατία,

Περιεχόμενα

ΦΥΛΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	1
ABSTRACT.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	6
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	2
1.1.1 Η Γαλλία.....	2
1.1.2 Το Βέλγιο.....	2
1.1.3 Η Ολλανδία.....	3
1.1.4 Ιστορική αναδρομή.....	3
1.1.5 Ενσωμάτωση.....	4
1.1.6 Οι επιστρέφοντες ξένοι μαχητές.....	4
1.2 ΣΚΟΠΟΣ.....	5
1.3 ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ.....	5
1.4 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	6
2 ΠΛΑΪΣΙΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	7
2.1 ΚΥΡΙΟ ΕΡΩΤΗΜΑ.....	7
2.2 ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ.....	7
2.3 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.....	8
2.3.1 Η «σκληρή» γραμμή.....	8
2.3.2 Η «ήπια» γραμμή.....	10
2.3.3 Διαθέσιμα στοιχεία.....	11
2.3.4 Η πρώτη γενιά μαχητών.....	12

2.3.5 Το Χαλιφάτο.....	12
2.3.6 Γυναίκες και παιδιά.....	14
3 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ.....	15
3.1 ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΜΑΧΗΤΕΣ.....	15
3.2 ΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΕΣ ΜΑΧΗΤΕΣ.....	16
3.3 ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΖΙΧΑΝΤΙΣΤΩΝ ΑΝΑ ΈΤΟΣ.....	17
3.4 ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΤΖΙΧΑΝΤΙΣΤΩΝ ΑΝΑ ΈΤΟΣ.....	18
3.5 ΚΑΤΑΔΙΚΕΣ ΤΖΙΧΑΝΤΙΣΤΩΝ ΑΝΑ ΈΤΟΣ.....	19
3.6 ΘΎΜΑΤΑ ΕΠΙΘΕΣΕΩΝ ΤΖΙΧΑΝΤΙΣΤΩΝ ΑΝΑ ΕΠΙΘΕΣΗ ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ.....	20
3.7 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ.....	20
3.8 ΚΟΣΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΑ ΈΤΗ 2013-2016.....	22
3.9 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	22
3.10 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ.....	23
3.10.1 Σωφρονισμός.....	23
3.10.2 Επανακοινωνικοποίηση.....	24
3.11 ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	25
3.12 ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	28
4 ΣΥΖΉΤΗΣΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ.....	30
4.1 Η ΓΑΛΛΙΑ.....	30
4.2 Το Βελγιο.....	31
4.3 Η ΟΛΛΑΝΔΙΑ.....	32
4.4 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΣΕΩΝ.....	32
4.5 ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ.....	33
4.6 ΚΑΤΑΔΙΚΕΣ.....	34
4.7 ΘΎΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΣ.....	34
4.8 ΤΕ-ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ.....	35
4.9 ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ.....	35
5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	40
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΗΓΩΝ.....	43

Κατάλογος Πινάκων

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1: Ξένοι Μαχητές.....	15
Πίνακας 2: Επιστρέφοντες Μαχητές.....	16
Πίνακας 3: Επιθέσεις Τζιχαντιστών ανά έτος.....	17
Πίνακας 4: Συλλήψεις τζιχαντιστών ανά έτος.....	18
Πίνακας 5: Καταδίκες τζιχαντιστών ανά έτος.....	19
Πίνακας 6: Θύματα επιθέσεων τζιχαντιστών ανά επίθεση νεκροί και τραυματίες.....	20
Πίνακας 7: Νομοθεσία ενάντια στην τρομοκρατία.....	21
Πίνακας 8: Κόστος για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας τα έτη 2013-2016.....	22
Πίνακας 9: Δράσεις ενάντια στη ριζοσπαστικοποίηση μέχρι το 2014.....	26
Πίνακας 10: Δράσεις ενάντια στη ριζοσπαστικοποίηση μετά το 2014.....	27
Πίνακας 11: Πίνακας Αναγνώρισης Κινδύνων.....	37
Πίνακας 12: Μήτρα κινδύνων για τη Γαλλία.....	38
Πίνακας 13: Μήτρα κινδύνων για το Βέλγιο.....	39
Πίνακας 14: Μήτρα Κινδύνων για την Ολλανδία.....	39

1 Εισαγωγή

Η ριζοσπαστικοποίηση μιας μερίδας του πληθυσμού καθώς και η συμπεριφορά σε σχέση με την κοινωνία στην οποία ανήκει, είναι το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η παρούσα εργασία. Ειδικότερα θα εξετάσουμε τους κινδύνους που δύναται να δημιουργηθούν για την Ευρώπη, από τους επιστρέφοντες ξένους μαχητές (returning foreign fighters-FF) (van Ginkel et al., 2016, p. 9) ή επιστρέφοντες ξένους τρομοκράτες μαχητές (returning foreign terrorist fighters – FTF) (United Nations Security Council, 2014, p. 2) ή τζιχαντιστές ξένους μαχητές (jihadist foreign fighters) (Bakker et al., 2014, p. 3), ανάλογα με την χρησιμοποιούμενη ορολογία στα κείμενα αναφοράς. Οι μαχητές αυτοί, πολέμησαν στα μέτωπα της Συρίας με τις δυνάμεις των φανατικών ισλαμικών οργανώσεων, Αλ Κάιντα, Αλ Νούσρα και Ισλαμικό Κράτος (Renard et al., 2018, p. 44) και θεωρούνται εν δυνάμει τρομοκράτες που υπό προϋποθέσεις θα πάρουν μέρος σε τρομοκρατικές επιθέσεις στο έδαφος της Ευρώπης. Επιπλέον θα εξετάσουμε και τις διάφορες μεθόδους διαχείρισης που χρησιμοποιούνται από διάφορες χώρες και θα προσπαθήσουμε να τις αξιολογήσουμε από τα αποτελέσματά τους, μελετώντας τα υπάρχοντα στοιχεία.

Η συντριπτική πλειοψηφία των επιστρεφόντων ξένων μαχητών (ΕΞΜ) είναι Ευρωπαίοι πολίτες μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα 2ης ή 3ης γενιάς μετανάστες από μουσουλμανικές χώρες (Bindner, 2018, pp. 10–11), αν και τα στοιχεία παρουσιάζουν μια διακύμανση ανάλογα με τη χώρα προέλευσης. Επιπλέον υπάρχει ένα ποσοστό ευρωπαϊκής καταγωγής πολιτών που έχουν μεταστραφεί στο Ισλάμ (Orton Kyle & Henry Jackson Society, 2017, pp. 17–20, 35–38) καθώς και κάποιοι που έλκουν την καταγωγή τους από τους μουσουλμάνους Ευρωπαίους πολίτες που μετοίκησαν στην Ευρώπη την εποχή της πτώσης της αποικιοκρατίας (Bindner, 2018, p. 5).

Οι μετανάστες αυτοί και οι γονείς τους δεν κατάφεραν από ότι φάνηκε να ενσωματωθούν στις κοινωνίες των νέων τους πατρίδων, παρά τα διαφορετικά μοντέλα ενσωμάτωσης που εφαρμόστηκαν σε αυτές. (van Reekum et al., 2012, p. 424)

1.1 Επικέντρωση έρευνας

Από την πρώτη επαφή με το θέμα και της εξέταση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, διαπιστώσαμε ότι κατά πρώτον το θέμα είναι ιδιαίτερα ευρύ. Οι ΕΞΜ που ενεπλάκησαν στη συγκεκριμένη πολεμική σύρραξη εκτιμούνταν το Μάρτιο του 2016 σε περισσότερους από 38000 από περισσότερες από 100 χώρες. (Varvelli, 2016, p. 15) Ειδικότερα για την Ευρώπη ξεπερνούν τους 5000. (Ibid. 2016, p. 17) Κατά δεύτερον, διαπιστώσαμε ότι το θέμα εξακολουθεί να παραμένει «ζωντανό», καθώς ένας σημαντικός αριθμός από τους μαχητές αυτούς βρίσκεται ακόμη στη Συρία ή σε άλλα μέρη (Λιβύη) (de Guttery et al., 2016, p. 30) ενώ η επιστροφή του στην Ευρώπη και η διαχείριση του κινδύνου σε πολλές περιπτώσεις είναι ακόμη υπό διαμόρφωση.

Επομένως είναι λογικό προκειμένου να είναι διαχειρίσιμο το αντικείμενο της μελέτης να περιοριστεί σε ένα υποσύνολο στοιχείων. Επιλέξαμε λοιπόν για λόγους που θα αναλύσουμε στη συνέχεια να επικεντρώσουμε την μελέτη μας σε τρεις χώρες. Οι χώρες αυτές επιλέχθηκαν με τρόπο ώστε να διαθέτουν αρκετά κοινά αλλά και αρκετές διαφορές, με σκοπό να βοηθήσουν στην εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων.

1.1.1 Η Γαλλία

Η πρώτη από αυτές είναι η Γαλλία. Η Γαλλία είναι μια χώρα με αποικιοκρατικό παρελθόν και διέθετε στο παρελθόν αποικίες με μουσουλμάνους κατοίκους. (Hofmeister & Megha, 2015, p. 210) Έχει «τραύματα γοήτρου» από την διαχείριση της αποχώρησης από την Αλγερία, χώρα μουσουλμανική. Έχει επανειλημμένα χρησιμοποιήσει στρατιωτικές δυνάμεις σε εδάφη πρώην αποικιών της ειδικά στην Αφρική κυρίως στο πλαίσιο ειρηνευτικών αποστολών. (Karbo & Virk, 2018, p. 14) Έχει ένα ειδικό παρελθόν στο θέμα της Συρίας αφού αποτέλεσε τον «κηδεμόνα» της χώρας μετά την ανεξαρτησία της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. (Barr, 2012, p. 74) Τέλος από τη μελέτη των στοιχείων φαίνεται να έχει τον μεγαλύτερο αριθμό ξένων μαχητών από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περίπου 1900, (Scherrer et al., 2018, p. 33) ενώ παράλληλα αντιμετώπισε στο έδαφός της μεγάλο αριθμό από τρομοκρατικά χτυπήματα που σχετίζονται άμεσα με ισλαμιστές τρομοκράτες. (Wensink et al., 2017, p. 194)

1.1.2 Το Βέλγιο

Η επόμενη χώρα είναι το Βέλγιο, έχει αποικιοκρατικό παρελθόν αν και όχι σε μουσουλμανικές περιοχές. (Boswell, 2005, p. 12) Έχει μια μεγάλη κοινότητα μουσουλμάνων στο έδαφός της και έχει το μεγαλύτερο ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού από όλες τις χώρες της Ε.Ε. σε ξένους μαχητές. (van Ginkel et al., 2016,

ρ. 3) Κρίναμε λοιπόν ότι μαζί με την Γαλλία, είναι οι δύο χώρες που αξίζει να μελετήσουμε, με δεδομένα τα ποσοτικά αυτά στοιχεία.

1.1.3 Η Ολλανδία

Τέλος αποφασίσαμε να συμπεριλάβουμε σε αυτές τις χώρες και την Ολλανδία. Η Ολλανδία έχει ομοίως αποικιοκρατικό παρελθόν το οποίο μοιάζει περισσότερο με της Γαλλίας παρά με του Βελγίου λόγω της ύπαρξης αποικιών με μουσουλμάνους κατοίκους. Επίσης έχει δεχθεί μεγάλο αριθμό ξένων εργατών (Bommes et al., 2012, pp. 97–98) όπως το Βέλγιο, έχει όμως εφαρμόσει διαφορετικό μοντέλο ενσωμάτωσης των μεταναστών στην κοινωνία του.(Borevi, 2013, pp. 97–98) Τέλος το ενδιαφέρον ποσοτικό στοιχείο που αφορά την Ολλανδία είναι ότι διαθέτει επί του συνόλου των ξένων μαχητών της το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών και παιδιών (ως άθροισμα).

1.1.4 Ιστορική αναδρομή

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι περισσότερες αποικιοκρατικές δυνάμεις δεν ήταν σε θέση να διατηρήσουν τις αποικίες τους. Κατά πρώτο λόγο αιτία ήταν η οικονομική τους κατάσταση, η χειραφέτηση των ντόπιων κατοίκων και οι αντιδράσεις από τις άλλες χώρες. Αυτό οδήγησε στο τέλος της αποικιοκρατίας που διήρκεσε αρκετά χρόνια και είχε ως παρενέργεια τη μετακίνηση μεγάλων ομάδων ντόπιων από τις αποικίες προς τα εδάφη των πρώην αποικιοκρατικών χωρών.(Boswell, 2005, pp. 10–14) Αυτό οδήγησε τις χώρες αυτές να αναπτύξουν διαδικασίες ενσωμάτωσης των μειονοτικών κοινοτικών ομάδων και να δημιουργηθούν επί της ουσίας μοντέλα ενσωμάτωσης και σχολές στην κατεύθυνση αυτή. Οι τρεις υπό εξέταση χώρες ανήκουν σε αυτές.

Πέραν αυτού, οι μεγάλες απώλειες που υπέστη ο πληθυσμός στην Ευρώπη λόγω του Β' ΠΠ, οδήγησε στην έλλειψη σε εργατικά χέρια. Η λύση σε αυτό το πρόβλημα ήταν η ελεγχόμενη μετανάστευση ανδρών εργατών στις βιομηχανικές χώρες του βορρά. Βέλγιο, Γερμανία και Σουηδία ήταν οι κύριοι «εισαγωγείς» εργατικών χεριών κυρίως από την Τουρκία, το Μαρόκο, την Ελλάδα, την Ν. Ιταλία κλπ. (Haas et al., 2018, pp. 6–7) Αυτοί ήταν οι γνωστοί *Gusterbeiders*, *Guest Workers*, φιλοξενούμενοι εργάτες, σε μια ελεύθερη μετάφραση. Για αυτή την κατηγορία μεταναστών δεν υπήρχε κάποια πρόβλεψη ενσωμάτωσης στην κοινωνία, καθώς προορίζονταν αρχικά να μείνουν για λίγα χρόνια και μετά να επιστρέψουν στις πατρίδες τους. (University of Amsterdam Amsterdam, the Netherlands et al., 2016, p. 162) Αργότερα όμως τα δεδομένα άλλαξαν και οι οικογένειές τους έγιναν δεκτές και αυτές στις χώρες υποδοχής. Τότε ακολουθήθηκαν διάφορες προσεγγίσεις ανάλογα με την κουλτούρα, το νομικό πλαίσιο και τις δυνατότητες της κάθε χώρας υποδοχής.

1.1.5 Ενσωμάτωση

Με τον τρόπο αυτό διάφορες πληθυσμιακές ομάδες, προερχόμενες από περισσότερες από μια χώρες, διαθέτοντας διαφορετικές κουλτούρες ή/και θρησκείες, τόσο μεταξύ τους όσο και με τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής και ακολουθώντας διαφορετικά ανά χώρα μοντέλα ενσωμάτωσης (Borevi, 2013, pp. 4–6; Favell, 2001, pp. 44–49) στην κοινωνία της χώρας υποδοχής, δημιούργησαν ένα αμφιλεγόμενο αλλά εκ πρώτης όψεως λειτουργικό αποτέλεσμα. Οι μετανάστες πρώτης γενιάς ενσωματώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, κυρίως από ότι φαίνεται λόγω των οικονομικών τους αναγκών και των συνθηκών που επικρατούσαν στις πατρίδες τους. (Bommes et al., 2012, pp. 50–53) Οι επόμενες γενιές όμως που γεννήθηκαν, μεγάλωσαν, σπούδασαν και έζησαν μαζί με τους άλλους νέους της γενιάς τους στη νέα τους πατρίδα, είχαν διαφορετικές προσδοκίες από αυτή. (Bommes et al., 2012, pp. 73–74) Δεν ικανοποιούνταν απλά με μια απλή δουλειά (συνήθως χειρονακτική) και ένα μικρό ή μεσαίο μισθό. Αυτό σταδιακά οδήγησε στην περιθωριοποίηση πολλών από αυτούς, (Haas et al., 2018, p. 8) δίνοντας τροφή στη δημιουργία «θυμού» και ουσιαστικά δημιουργώντας τη φωλιά της ριζοσπαστικοποίησης.

Μια σειρά από ταραχές που έγιναν σε Ευρωπαϊκές χώρες, με μεγάλους πληθυσμούς, κυρίως μεταναστών, τα τελευταία χρόνια εδράζονται κατά κύριο λόγο σε αυτή τη βάση. (van Reekum et al., 2012, p. 421) Σταδιακά αυτό οδήγησε τους νέους στην αμφισβήτηση της νέας «ταυτότητας» που τους έδινε η πατρίδα τους και βοήθησε να έχουν ευήκοα ώτα στα κηρύγματα ακραίων κατά κύριο λόγο θρησκευτικών κύκλων, (Bindner, 2018, p. 10) δεδομένου ότι η μεγαλύτερη πλειοψηφία ήταν μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκε το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπίνης δεξαμενής των ριζοσπαστικοποιημένων νεαρών Ευρωπαϊών μουσουλμάνων πολιτών, από όπου άντλησε τον ξένους μαχητές ο πόλεμος στη Συρία και στο Ιράκ (Bakker & de Bont, 2016, p. 837), αλλά και σε άλλες συγκρούσεις με σημαντικά όμως μικρότερους αριθμούς.

1.1.6 Οι επιστρέφοντες ξένοι μαχητές

Η περίπτωση των επιστρεφόντων ξένων μαχητών είναι σίγουρα μια δύσκολη και απαιτητική διαδικασία για τις χώρες επιστροφής. Η αρχική καταγραφή όσων μετακινήθηκαν στις ζώνες επιχειρήσεων ήταν πλημμελής αφού έγινε υπό την ιδιότητα των τουριστών. (Renard et al., 2018, p. 56) Επίσης τα γνήσια ταξιδιωτικά έγγραφα πολλών από αυτούς κατασχέθηκαν ή παραποιήθηκαν οπότε η ταυτοποίηση είναι ιδιαίτερα δύσκολη. (Crone et al., 2017, p. 27; McCabe, 2017, p. 4) Ως αποτέλεσμα, οι χώρες προέλευσης των ξένων μαχητών προσπαθούν με διάφορους τρόπους να τους εντοπίσουν πάντα υπό το φόβο πιθανής ανάμιξής τους σε τρομοκρατικές ενέργειες, καθώς είναι εκπαιδευμένοι στρατιωτικά και σκληραγωγημένοι σε πραγματικές μάχες

ενώ έχουν υποστεί και θρησκευτική ριζοσπαστική κατήχηση (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2019, p. 25). Ενδέχεται είτε να μετατραπούν οι ίδιοι σε πυρήνες σχηματισμού εξτρεμιστικών τρομοκρατικών ομάδων, είτε να γίνουν μέλη οι ίδιοι σε αντίστοιχες ομάδες (Kowalski, 2017, p. 3) . Ενδέχεται ακόμα να δράσουν από μόνοι τους λειτουργώντας ως «μοναχικοί λύκοι» (lone wolves). (Bakker & de Graaf, 2010, p. 4) Άμεσοι υποψήφιοι για τη στρατολόγηση και συμμετοχή σε τέτοιες ομάδες είναι περιθωριοποιημένα άτομα από τον κοινωνικό περίγυρο των μαχητών όπως συγγενείς, φίλοι, παλιοί συνεργάτες στα μάτια των οποίων οι επιστρέφοντες μαχητές είναι ηρωοποιημένοι. (Hofmeister & Megha, 2015, pp. 68–69)

1.2 Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσουμε και να αναλύσουμε τις ακολουθούμενες πρακτικές και διαδικασίες που εφαρμόζονται από τις τρεις αυτές χώρες σε σχέση με τους επιστρέφοντες μαχητές. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε με βάση τα διατιθέμενα στοιχεία την αποτελεσματικότητα των πρακτικών αυτών σε σχέση με την εκδήλωση τρομοκρατικών ενεργειών από τους επιστρέφοντες μαχητές. Επίσης θα εξετάσουμε ποιοι είναι οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι τόσο για τις χώρες αυτές όσο και ευρύτερα για την Ευρώπη.

1.3 Σύνοψη της μεθόδου

Η μέθοδος που θα ακολουθήσουμε θα είναι η παράθεση των ακολουθούμενων πρακτικών που έχουμε συγκεντρώσει τόσο σε πρωτογενή όσο και σε δευτερογενή βιβλιογραφία. Στη συνέχεια μελετώντας τα στοιχεία θα τα συνδυάσουμε με το γενικότερο περιβάλλον όπως είναι τα μοντέλα ενσωμάτωσης που χρησιμοποιούνται στις χώρες αυτές. Θα μελετήσουμε την σχέση ανάμεσα στην συμπεριφορά των επιστρεφόντων μαχητών σε σχέση με την εμπλοκή τους σε τρομοκρατικές ενέργειες αξιολογώντας με αυτό τον τρόπο και την αποτελεσματικότητα των ακολουθούμενων πρακτικών. Τέλος για το κομμάτι της εκτίμησης του κινδύνου θα δημιουργήσουμε μια ή περισσότερες μήτρες κινδύνου χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα πραγματικά στοιχεία προκειμένου να εκτιμήσουμε την επικινδυνότητα του φαινομένου.

Η συγκεκριμένη μεθοδολογία επιλέχθηκε, σε συνδυασμό με τη μήτρα κινδύνων, ώστε να δώσει κάποια αποτελέσματα «χαμηλής ανάλυσης», τα οποία όμως μπορούν να προσδιορίσουν την επικινδυνότητα και να μας δώσουν τη δυνατότητα εκτίμησής της. Η χαμηλή ανάλυση, οφείλεται τόσο στην αδυναμία συγκέντρωσης μεγάλης ακρίβειας στοιχείων, όσο και στην ιδιαίτερα μεγάλη ποικιλία προσεγγίσεων που παρατηρείται στην αντιμετώπισή του φαινομένου από τις διάφορες χώρες, Επιπρόσθετα η

διαφορετική συχνότητα εμφάνισης μαχητών στις διάφορες χώρες, η ποικιλία των διαφορετικών αιτιών που τους «δημιούργησαν», οι διαδρομές που ακολούθησαν προς και από τα εδάφη της σύγκρουσης, οι φάσεις εκπαίδευσης και η συμμετοχή σε γεγονότα και μάχες ή και σε τρομοκρατικά χτυπήματα.

1.4 Περιορισμοί Έρευνας

Στην διαθέσιμη βιβλιογραφία υπάρχει μια μεγάλη πληθώρα στοιχείων τα οποία αν και έχουν μια γενικά παρόμοια βάση δεν συμφωνούν όμως στο σύνολό τους. Επίσης η καταγραφή των στοιχείων εμπεριέχει πολλές παραδοχές από αυτούς που τα έχουν συλλέξει. Ορισμοί, χρονικό πλαίσιο, γεωγραφικά δεδομένα και άλλα στοιχεία δεν συμφωνούν απόλυτα ανάλογα με τη μέθοδο καταγραφής που έχει ακολουθηθεί. Επομένως η ομαδοποίηση όλων αυτών των στοιχείων δεν αποφέρει ένα απόλυτα ακριβές αποτέλεσμα. Επίσης η αδυναμία πολλών υπηρεσιών να συνεργαστούν με άλλες έχει ουσιαστικά οδηγήσει σε απώλεια στοιχείων. Η αλήθεια είναι ότι όσο πιο κοντά βρίσκονται τα στοιχεία στο σήμερα, τόσο πιο πολύ μοιάζουν και οι καταγραφές δεν αποκλίνουν η μια από την άλλη. Επομένως η έρευνα γίνεται σε ένα αρκετά ασαφές περιβάλλον και η μόνες σταθερές είναι οι εφαρμοζόμενες μέθοδοι και τα μέχρι τώρα αποτελέσματα από την εφαρμογή τους σε σχέση με τους ταυτοποιημένους επιστρέφοντες μαχητές.

2 Πλαίσιο Ανάλυσης

2.1 Κύριο Ερώτημα

Το κύριο ερώτημα είναι ποιες μεθοδολογίες αντιμετώπισης του προβλήματος είναι αποτελεσματικότερες. Αυτό το ερώτημα δεν είναι εύκολο να απαντηθεί με σιγουριά καθώς θα πρέπει να γίνει μια αποτίμηση αποτελεσμάτων. Θα πρέπει να δούμε πόσες τρομοκρατικές επιθέσεις έχουν γίνει και τα αποτελέσματά τους. Από αυτές τις επιθέσεις συνολικά θα πρέπει να εξετάσουμε πόσοι από αυτούς που τις προκάλεσαν ή/και τις σχεδίασαν είναι επιστρέφοντες μαχητές. Η πληροφορία αυτή θα πρέπει στη συνέχεια να εξεταστεί σε σχέση με τον αριθμό των γνωστών στις αρχές επιστρεφόντων μαχητών που ζουν στη χώρα και σε σχέση με την ακολουθούμενη πολιτική στη χώρα αυτή, δηλαδή αν ακολουθείται η σκληρή ή η ήπια προσέγγιση. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να γίνει μια εκτίμηση των αποτελεσμάτων για τις τρεις χώρες που εξετάζουμε και στη συνέχεια αυτά να συγκριθούν μεταξύ τους.

Στη συνέχεια με την χρήση της μήτρας κινδύνων θα διαπιστώσουμε το κατά πόσο είναι αποδεκτή η διακινδύνευση που υπάρχει και θα τη συσχετίσουμε με την αποτελεσματικότητα της ακολουθούμενης πολιτικής. Τα στοιχεία που θα προκύψουν ενδεχομένως να βοηθήσουν στον καθορισμό βέλτιστων πρακτικών για τη διαχείριση της διακινδύνευσης.

2.2 Μεταβλητές

Οι επιστρέφοντες ξένοι μαχητές μπορούν, με τη συμπεριφορά τους, να καταφέρουν να επανενταχθούν στις κοινωνίες (BERRY, 2011, pp. 4–13; Favell, 2001, pp. 22–26) των χωρών από τις οποίες έφυγαν ή να προκαλέσουν κυριολεκτικά το χάος. Θεωρώντας λοιπόν ως ανεξάρτητη μεταβλητή την πολιτική που ακολουθούν τα κράτη αλλά και άλλοι δρώντες όπως για παράδειγμα ο ΟΗΕ, η ΕΕ και άλλοι και ως εξαρτημένη τη συμπεριφορά των μαχητών και κατά πόσο αυτή θα μεταβληθεί ή όχι με αποτέλεσμα να συνεχίσουν την τρομοκρατική δράση. Η υπόθεση που κάνουμε είναι ότι θα καταφέρουμε με την ακολουθούμενη πολιτική τελικά να επηρεάσουμε αυτή τη

συμπεριφορά. Με τον τρόπο αυτό ουσιαστικά θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε κατά πόσο υπάρχει μια συνάρτηση των μεθόδων αντιμετώπισης των επιστρεφόντων μαχητών και του επιδιωκόμενου περιορισμού της τρομοκρατικής δράσης τους.

2.3 Προσεγγίσεις

Η ευρύτερες προσεγγίσεις αναφορικά με το θέμα των επιστρεφόντων ξένων μαχητών θα μπορούσε να συνοψιστεί στην ύπαρξη δύο «σχολών». (Bakowski & Puccio, 2015, p. 6) Η πρώτη έχει μια τιμωρητική προσέγγιση και αφορά την αυστηρή αντιμετώπιση των επιστρεφόντων μαχητών, καθώς υπάρχει μια πολύ ισχυρή πιθανότητα αυτοί να έχουν λάβει εκπαίδευση σε όπλα, να έχουν πάρει μέρος σε πράξεις ποινικά κολάσιμες καθώς και να έχουν διαπράξει τρομοκρατικές ενέργειες. Η πραγματική διαπίστωση των πράξεων αυτών είναι πολύ δύσκολη. (Wilson & Centre on Radicalisation and Terrorism, 2018, pp. 42–43) Για τα άτομα αυτά δεν υπάρχει σε πολλές περιπτώσεις επίσημη καταγραφή των γεγονότων. Η δεύτερη «σχολή» ακολουθεί τη λογική της ήπιας προσέγγισης (Bakowski & Puccio, 2015, p. 8) και στοχεύει στην επανένταξη των επιστρεφόντων μαχητών στην κοινωνία ώστε να μειωθεί ο κίνδυνος μέσω της παρεμπόδισης της ριζοσπαστικοποίησης. (van Ginkel et al., 2016, p. 8)

2.3.1 Η «σκληρή» γραμμή

Στο πλαίσιο της «σκληρής» γραμμής αντιμετώπισης λαμβάνονται διοικητικά μέτρα μεταξύ των οποίων η ανάκληση της ισχύος των διαβατηρίων, η στέρηση της ιθαγένειας, η φυλάκιση και άλλα παρόμοια. (Boutin, 2016, pp. 5,8,15) Η πραγματικότητα όμως όπως μπορούμε να την μορφοποιήσουμε από τα διαθέσιμα στοιχεία είναι διαφορετική. Είναι σίγουρο ότι ανάμεσα σε όσους επιστρέφουν υπάρχουν άτομα που έχουν διαπράξει εγκλήματα, υπάρχουν και άτομα όμως που δεν ήταν ενταγμένα σε μάχιμες μονάδες των ισλαμιστών (Kowalski, 2017, p. 13) και επομένως οι περιπτώσεις αυτές θα έπρεπε να εξεταστούν ξεχωριστά.

Επιπρόσθετα θα πρέπει να μνημονευτεί η διαφοροποίηση στην νομοθεσία περί τρομοκρατίας που αποτέλεσε ένα πολύ ισχυρό όπλο στα χέρια των υποστηρικτών της σχολής αυτής. (de Guttery et al., 2016, p. 234) Συγκεκριμένα το 2014 με την ανακήρυξη της ίδρυσης του Χαλιφάτου (Ibid., p. 13) και την τρομοκρατική επίθεση στο Βέλγιο (Ibid., p. 124), το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε το ψήφισμα 2178/2014 όπου επαναπροσδιόρισε θέματα που αφορούσαν την τρομοκρατία, χαρακτήρισε το ISIS τρομοκρατική οργάνωση και προέτρεψε τα μέλη του οργανισμού να συνεργαστούν εναντίον της τρομοκρατίας λαμβάνοντας αυστηρά νομικά μέτρα. (United Nations Security Council, 2014) Η Ε.Ε. με την Οδηγία 541 το 2017 (THE EUROPEAN PARLIAMENT & THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 2017)

ουσιαστικά υιοθέτησε το ψήφισμα και μάλιστα διέυρυνε την γκάμα των δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να συνδεθούν με την έννοια της τρομοκρατίας και συνεπώς να επιτρέψουν στις αρχές να στοιχειοθετήσουν κατηγορίες. Τέλος το Δεκέμβριο του 2017 το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε και νέο ψήφισμα το 2396/2017 όπου δίνει οδηγίες προς τα μέλη του οργανισμού που αφορούν κατ' αποκλειστικότητα τους επιστρέφοντες ξένους μαχητές, τον κίνδυνο που αντιπροσωπεύουν και τρόπους με τους οποίους μπορούν να αντιμετωπιστούν. (United Nations Security Council, 2017)

Συνοπτικά λοιπόν μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η «σκληρή» γραμμή, θεσμικά τουλάχιστον, κατάφερε να αναδιαρθρώσει το πλαίσιο για την αντιμετώπιση των ξένων επιστρεφόντων μαχητών. Με τον τρόπο αυτό, με τη συνεργασία μεταξύ των χωρών και την ανταλλαγή στοιχείων (Gutheil et al., 2017, pp. 50–57) είναι δυνατό να εντοπιστούν όσοι έφυγαν από τις χώρες τους για να γίνουν μαχητές στις τρομοκρατικές αυτές οργανώσεις. Θα σημειώσουμε εδώ ότι στην αρχική φάση του πολέμου στη Συρία, οι πρώτες οργανώσεις που αντιμετώπισαν το καθεστώς Άσαντ, ήταν ο Ελεύθερος Συριακός Στρατός (Free Syrian Army – FSA), κάποιες Σουνητικές πολιτοφυλακές, (Lister, 2016, pp. 4–8) καθώς και κάποιοι Κούρδοι πολέμαρχοι στο βόρειο μέρος της χώρας. (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, pp. 56–58) Αυτοί ουδέποτε έλαβαν το χαρακτηρισμό τρομοκρατική οργάνωση, σε αντίθεση με την Αλ Κάιντα, την Αλ Νούσρα και το Ισλαμικό Κράτος, ενώ ως τέτοια έχει χαρακτηριστεί και το κουρδικό PKK. Επομένως το θέμα που τέθηκε ήταν το κατά πόσο κάποιος Ευρωπαίος πολίτης που είχε ενταχθεί στις ομάδες, που αντιμετωπιζόνταν με συμπάθεια από τη Δύση, θα μπορούσε να διαχωριστεί από αυτούς που συμμετείχαν στις τρομοκρατικές οργανώσεις. (Lovelace, Jr., 2016, p. 275) Το θέμα είναι πολύπλοκο και καταδεικνύει τις αντικειμενικές δυσκολίες στην προσέγγισή του.

Επιπλέον η ίδια η διαδικασία της φυλάκισης αντιμετωπίζεται διαφορετικά σε κάθε χώρα ανάλογα και με τη νομοθεσία και τις περί δικαίου αντιλήψεις. Υπάρχει η εκδοχή οι φυλακισμένοι τρομοκράτες ή ύποπτοι για συμμετοχή σε τέτοιες οργανώσεις να φυλακίζονται σε φυλακές υψίστης ασφαλείας, απομονωμένοι, ώστε να μην υπάρχει η πιθανότητα να προσυληθίσουν άλλους ομοθρήσκους στην τρομοκρατία, αλλά και κοινούς ποινικούς εγκληματίες. (Scherrer et al., 2018, p. 87) Μάλιστα υπάρχουν και μελέτες που δείχνουν τη σχέση ανάμεσα σε τρομοκρατικές οργανώσεις και στο κοινό ποινικό έγκλημα (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2015, p. 10; Wensink et al., 2017, p. 61), μια όσμωση που πιθανότατα καλλιεργήθηκε στις φυλακές. Από την άλλη πλευρά με την φυλάκιση των τρομοκρατών με αυτό τον τρόπο είναι σίγουρο πως δεν πρόκειται ποτέ να επιτευχθεί σωφρονισμός τους και προετοιμασία για επανένταξη στην κοινωνία. (RAN CoE, 2017, pp. 37–38) Με δεδομένη και την αμφιβολία για την πραγματική δράση των τρομοκρατών ουσιαστικά θεωρούμε ότι καταδικάζεται μια μεγάλη ομάδα επιστρεφόντων ξένων μαχητών που ενδέχεται να μπορούσε να επανενταχθεί. Από την άλλη πλευρά η διασπορά των

μαχητών μέσα στη φυλακή έχει την πιθανότητα να δημιουργήσει συνθήκες επανένταξης. (Scherrer et al., 2018, p. 47) Οι εν λόγω μέθοδοι χρησιμοποιούνται από τις χώρες που μελετούμε.

2.3.2 Η «ήπια» γραμμή.

Η δεύτερη «σχολή» προσεγγίζει με περισσότερο ήπιο τρόπο το θέμα. Συγκεκριμένα θεωρεί ότι το πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπιστεί κυρίως από τους ειδικούς όπως κοινωνικούς φορείς όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους και άλλους. (Ibid., pp. 88–89) Όλοι αυτοί προσεγγίζουν τους επιστρέφοντες μαχητές με σκοπό την επανένταξή τους στην κοινωνία. Η μέθοδος δεν είναι καινούργια. Έχει υιοθετηθεί από τη Γερμανία με σκοπό την επανένταξη στην κοινωνία νέων που είχαν ριζοσπαστικοποιηθεί και είχαν ενταχθεί σε νεοναζιστικές ομάδες. (Lister, 2015, pp. 9–10) Η μεθοδολογία είναι ιδιαίτερα αποδοτική και χρησιμοποιείται εμπλέκοντας τα τοπικά κοινωνικά δίκτυα, συμβούλους αλλά και τις οικογένειες. (Ibid., p. 5)

Η προσέγγιση αυτή ουσιαστικά λαμβάνει υπόψη της το γεγονός ότι από το σύνολο των μουσουλμάνων που ζουν στις χώρες αυτές, μόνο ένα μέρος ριζοσπαστικοποιήθηκε και εντάχθηκε στις ομάδες που ταξίδεψαν στα μέτωπα των μαχών. Επομένως η αρνητική προσέγγιση μπορεί να ωθήσει και άλλους προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ σίγουρα θα δημιουργήσει πικρία και σίγουρα δεν θα φέρει κοινωνική ειρήνη. Αντίθετα η σταδιακή επανένταξη θα αντιστρέψει ουσιαστικά τις συνθήκες που οδήγησαν στην περιθωριοποίηση και τη ριζοσπαστικοποίηση. (Gielen, 2015, p. 2) Το «πρόβλημα» αυτής της προσέγγισης είναι ότι χρειάζεται χρόνο για να αποδώσει, δεν θα είναι αποτελεσματική σε όλες τις περιπτώσεις και επίσης ότι δεν δείχνει τον αναμενόμενο βαθμό σκληρότητας που περιμένουν κάποιοι πολίτες από τους πολιτικούς. (Reed et al., 2017, p. 10)

Ο τελικός σκοπός και των δύο «σχολών» είναι κοινός, η αδρανοποίηση των μαχητών αυτών στην περίπτωση που επέστρεψαν με σκοπό να σχεδιάσουν και να εκτελέσουν τρομοκρατικές επιθέσεις. Σίγουρα η κουλτούρα της κάθε χώρας θα επηρεάσει την απόφαση για το ποια μέθοδος θα ακολουθηθεί. Μια ανησυχία που έχει διατυπωθεί και έχει αναλυθεί είναι το κατά πόσο η υπερβολική λήψη κατασταλτικών μέτρων και η μεγάλη διεύρυνση της γκάμας των θεωρούμενων ως τρομοκρατικών αδικημάτων, μπορεί να οδηγήσει σε ανησυχία για τον περιορισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. (Global Center on Cooperative Security et al., 2014, pp. 2–3)

2.3.3 Διαθέσιμα στοιχεία.

Επιπλέον μια κοινή διαπίστωση όλων όσων ασχολούνται με το θέμα των επιστρεφόντων μαχητών και των παραμέτρων του είναι η ασάφεια που τυλίγει τα σχετικά στοιχεία. Με δεδομένο ότι στα αρχικά στάδια του πολέμου, οι πρώτοι τουλάχιστον εθελοντές που βρέθηκαν στην περιοχή ταξίδεψαν μέσω Τουρκίας, με πολιτικές πτήσεις. Κάποιοι από αυτούς έφυγαν, καθώς αυτό που βρήκαν δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες τους. Άλλοι όμως παρέμειναν, εντασσόμενοι κανονικά είτε με βοηθητικά καθήκοντα (Kowalski, 2017, p. 13) είτε ως μαχητές. Κάποιοι έχασαν τη ζωή τους στις επιχειρήσεις, κάποιοι άλλοι εντάχθηκαν στις ισλαμικές οργανώσεις. Εν τω μεταξύ οι ροές εθελοντών μαχητών αυξάνονταν με την κύρια διαφορά ότι οι ισλαμικές οργανώσεις με τη ρητορική τους είχαν προκαλέσει την προσοχή της Δύσης, και όχι μόνο, που άρχισε τότε να παρακολουθεί από πιο κοντά το θέμα. (Gambhir, 2014, pp. 1–3) Η συμμετοχή των Δυτικών αρχικά και των Ρώσων στη συνέχεια με αεροπορικούς βομβαρδισμούς και πυραυλικές επιθέσεις, περιέπλεξε ακόμη περισσότερο την κατάσταση. (Lovell, Jr., 2016, pp. 8–9) Πέραν αυτών αξίζει να σημειωθεί ότι οι ροές προσφύγων ήταν η τέλεια κρυσθάλπινα, τόσο για όσους επιθυμούσαν να φύγουν κρυφά από τη μανία του πολέμου, όσο και για εκείνους που θα εκπαιδεύονταν ως τρομοκράτες με σκοπό να εξαπολύσουν επιθέσεις στο έδαφος της Ευρώπης και επιθυμούσαν να επιστρέψουν απαραίτητοι. (Renard et al., 2018, p. 27)

Τέλος γνωρίζουμε ότι στην πρώτη φάση μετακινήθηκε ένας σημαντικός αριθμός γυναικών και παιδιών. (Barrett, 2017, pp. 22–25) Τα στοιχεία που αφορούν αυτούς είναι αρκετά διφορούμενα καθώς, πολλές γυναίκες έκαναν και άλλα παιδιά είτε με τους συζύγους τους είτε αφού παντρεύτηκαν με μαχητές. (Kowalski, 2017, pp. 14–15) Τα παιδιά που είχαν αρχικά ταξιδέψει στην περιοχή συμμετείχαν σε κηρύγματα με αποτέλεσμα να φανατιστούν. (van der Heide & Geenen, 2017, pp. 5–6) Με δεδομένο ότι τα αγόρια πάνω από 9 ετών θεωρούνται ικανά να φέρουν όπλα και να εκπαιδευτούν ως μαχητές (Barrett, 2017, p. 24), ενώ τα κορίτσια πάνω από 9 ετών μπορούν να παντρευτούν και να κάνουν δικά τους παιδιά (Kowalski, 2017, p. 16), τότε οι αριθμοί μπορούν να αλλοιωθούν ακόμη περισσότερο.

Ως γενικότερο αποτέλεσμα μπορούμε να πούμε ότι περίπου το 30% όσων ταξίδεψαν αρχικά στα μέτωπα έχει επιστρέψει στις χώρες προέλευσης και έχει καταγραφεί σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία. (Reed et al., 2017, p. 5) Από αυτούς πολλοί έχουν δικαστεί ή έχουν μπει σε προγράμματα επανένταξης. Επίσης σύμφωνα με στοιχεία του 2016 ένα 14% περίπου θεωρείται ότι έχει σκοτωθεί στις μάχες. (van Ginkel et al., 2016, pp. 3–4) Ο αριθμός είναι δύσκολο να πιστοποιηθεί με ακρίβεια καθώς οι ισλαμικές οργανώσεις τηρούσαν κάποια στοιχεία που έπεσαν στα χέρια των χωρών προέλευσης και διασταυρώθηκαν, ενώ οι υπόλοιποι δεν έχουν ταυτοποιηθεί ακόμη.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι το θέμα είναι ιδιαίτερα δύσκολο και αποτελεί κυριολεκτικά εφιάλτη για τη γραφειοκρατία των Ευρωπαϊκών κρατών.

Στο όλο παζλ μπορούμε να προσθέσουμε δύο επιπλέον στοιχεία που αφορούν την αρχικά φτωχή συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών τόσο του ίδιου κράτους όσο και τη διακρατική συνεργασία στην ανταλλαγή πληροφοριών δημιουργώντας σίγουρα μια πολύ δύσκολα διαχειρίσιμη κατάσταση. (Ballegooij et al., 2018, pp. 46–48) Στην προσπάθεια για την ορθή καταγραφή των στοιχείων, οι διαφορετικές πηγές, οι διαφορετικοί ορισμοί σύμφωνα με τις επιμέρους νομοθεσίες αλλά και η ζέση με την οποία έγινε η καταγραφή από τους εμπλεκόμενους έχει οδηγήσει σε στοιχεία που ενώ γενικά συμφωνούν, είναι αδύνατο να ταυτιστούν, δημιουργώντας προβλήματα στην έρευνα.

2.3.4 Η πρώτη γενιά μαχητών.

Ανάμεσα στους αρχικούς μαχητές που ταξίδεψαν στις πρώτες φάσεις της σύγκρουσης στη Συρία και σε αυτούς που ταξίδεψαν στη συνέχεια υπάρχουν κάποιες σημαντικές διαφοροποιήσεις. Η αρχική εξέγερση είχε τη λογική εμφυλίου όπου οι Σουνίτες (Bakker et al., 2014, pp. 12–13), πλειοψηφία στη Συρία, εξεγέρθηκαν εναντίον ενός πολυετούς αυταρχικού καθεστώτος των Άσαντ, πατέρα και γιου, που ηγούνταν μιας μειοψηφίας Αλαουιτών και άλλων, κυβερνούσαν τη χώρα για περίπου πενήντα χρόνια. (Dingley & Mollica, 2018, p. 170)

Επομένως τα αρχικά κύματα υποστηρικτών περιελάμβαναν άλλους σουνίτες, Σύριους που είχαν φύγει από τη χώρα, Ευρωπαίους «ρομαντικούς» και άλλους. Ας μην ξεχνάμε ότι η εθελοντική συμμετοχή σε υποθέσεις άλλων λαών είναι μια πολύ παλιά υπόθεση και ως ξένοι μαχητές έχουν θεωρηθεί ακόμη και συμμετέχοντες στην Αμερικανική Επανάσταση. (de Guttery et al., 2016, pp. 29–30) Στη συνέχεια όμως για μια σειρά από λόγους, κυριότερος από τους οποίους ήταν η αναποτελεσματικότητα των Σουνιτών πολεμάρχων, απέναντι στις δυνάμεις του καθεστώτος, οδήγησαν στην ενίσχυση των ισλαμικών οργανώσεων που δρούσαν σε γειτονικές χώρες, κυρίως στο Ιράκ. (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, pp. 29–30)

2.3.5 Το Χαλιφάτο.

Η ανακήρυξη της ίδρυσης του Χαλιφάτου τον Ιούνιο του 2014, σε συνδυασμό με τρομοκρατικές επιθέσεις και ακραία ρητορική κατά της Δύσης, αλλά και σε αποκεφαλισμούς δυτικών μπροστά στην κάμερα (Reed et al., 2017, p. 4), οδήγησε στην στρατιωτική εμπλοκή των ΗΠΑ με πολλαπλούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς.

Το αποτέλεσμα ήταν ότι ένα μέρος που τους αρχικούς ξένους μαχητές αποπειράθηκε και κατόρθωσε να γυρίσει πίσω. (RAN CoE, 2017, p. 3)

Από αυτούς ένα μέρος θεωρείται ότι έπαψε να έχει ψευδαισθήσεις σχετικά με αυτό που προσδοκούσε για τη ζωή σε ένα ιδεατό, δίκαιο μουσουλμανικό κράτος που θα το διοικούσαν με το νόμο της Σαρία. Ένα άλλο μέρος επέστρεψε παύοντας να έχει ψευδαισθήσεις μην έχοντας όμως εγκαταλείψει το όραμα για κάτι τέτοιο. Τέλος κάποιοι άλλοι επέστρεψαν εκτελώντας ουσιαστικά διατεταγμένες αποστολές, με σκοπό να στρατολογήσουν νέους μαχητές στις χώρες τους ή άλλες χώρες, να οργανώσουν τρομοκρατικά χτυπήματα ή να δημιουργήσουν τρομοκρατικές ομάδες. (Barrett, 2017, pp. 18–21)

Η ανακήρυξη της δημιουργίας του Χαλιφάτου με τη σειρά της αποτέλεσε το έναυσμα για ένα δεύτερο μεγάλο κύμα ξένων μαχητών. Με δεδομένη όμως την εγρήγορση που επέδειξε στη φάση αυτή η Δύση, ένα μεγάλο μέρος από αυτούς τους υποψήφιους μαχητές αναχαίτιστηκε στην προσπάθειά του να μεταβεί εκεί. (Barrett, 2017, pp. 12–16) Σε αυτό βοήθησαν και οι αλλαγές στις νομοθεσίες που παρουσιάσαμε παραπάνω.

Η ίδρυση λοιπόν του Χαλιφάτου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ένα κομβικό σημείο αναφορικά με τους επιστρέφοντες ξένους μαχητές. Επιπλέον να σημειώσουμε ότι η αντίδραση του Ισλαμικού Κράτους στην αναχαίτιση των υποψήφιων ξένων μαχητών ήταν η ρητορική μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και από περιοδικά που εξέδιδε, όπως το DABIQ, που ωθούσε τους υποστηρικτές τους να εξαπολύσουν επιθέσεις στο έδαφος της Δύσης, βοηθώντας τον αγώνα του ΙΚ. (Hegghammer & Nesser, 2015, pp. 16–17)

Όσοι ταξίδεψαν ως ξένοι μαχητές στα εδάφη που εξελίχθηκαν οι πολεμικές επιχειρήσεις, δεν εκπαιδεύτηκαν όλοι ως μαχητές ούτε και ανέλαβαν τέτοια καθήκοντα. Το πρώτο κύμα ξένων μαχητών χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό σε βοηθητικά καθήκοντα, όπως νοσοκόμοι, μάγειρες φρουροί των στρατοπέδων και των χωριών. (Bakker & de Bont, 2016, pp. 849–850)

Λαμβάνοντας μέτρα διαχωρισμού όσων είναι κατάλληλοι για μαχητές και των υπολοίπων το ΙΚ επέβαλε μια απαιτητική διαδικασία για τους νέους επίδοξους μαχητές. Η είσοδός τους περιελάμβανε την κατάσχεση των ατομικών εγγράφων, πολυήμερες ή και πολύμηνες ανακρίσεις, δοκιμασίες και άλλα (RAN CoE, 2017, p. 18) μέχρι να αποκατασταθεί η πλήρης εμπιστοσύνη. (McCabe, 2017, p. 5) Στη συνέχεια αξιολογούνταν για το αν μπορούσαν να εκπαιδευτούν ως μαχητές, ενώ πολλοί εξαναγκάστηκαν να πάρουν μέρος σε εκτελέσεις αντιπάλων ώστε να αποδείξουν την αφοσίωσή τους. Από την εκπαίδευση προέκυπταν μαχητές που εντάσσονταν στις μονάδες των πολεμάρχων, βομβιστές αυτοκτονίας και εκπαιδευμένοι για

τρομοκρατικές ενέργειες στο έδαφος χωρών της Δύσης. (Hofmeister & Megha, 2015, pp. 33–34)

2.3.6 Γυναίκες και παιδιά.

Οι γυναίκες που πήγαν εκεί χρησιμοποιήθηκαν στη συντριπτική τους πλειοψηφία για την παροχή διοικητικής μέριμνας στους μαχητές. Κάποιες από αυτές έγιναν οι περίφημες νύφες των τζιχαντιστών, δηλαδή παντρεύτηκαν με ντόπιους ή ξένους μαχητές με σκοπό να γίνουν μητέρες. (de Guttery et al., 2016, p. 112) Περνούσαν τη ζωή τους στο σπίτι μεγαλώνοντας τα παιδιά τους ενώ ήταν ντυμένες με πολύ αυστηρό κώδικα και ζούσαν κάτω από πολλούς περιορισμούς. (RAN CoE, 2017, p. 18) Σίγουρα η ζωή που ανέμεναν οι περισσότερες από αυτές δεν είχε σχέση με αυτό που βρήκαν. Σε μια τουλάχιστον γνωστή περίπτωση το ΙΚ χρησιμοποίησε μια αμιγώς γυναικεία στρατιωτική μονάδα. (de Guttery et al., 2016, p. 105)

Τα μικρά παιδιά που είτε ταξίδεψαν εκεί με τους γονείς τους, είτε γεννήθηκαν εκεί κατηχούνταν από φανατικούς σε καθημερινή βάση μέχρι να φτάσουν στις ηλικίες που θεωρούνται ικανά να ενταχθούν στις δραστηριότητες των μεγαλύτερων. (Kowalski, 2017, pp. 15–16) Πολλά από αυτά εκπαιδεύτηκαν ως στρατιώτες, εξοικειώθηκαν με τα όπλα και μάλιστα πήραν μέρος σε εκτελέσεις αμάχων και αιχμαλώτων. (Barrett, 2017, p. 24) Όλα αυτά τα παιδιά με την επιστροφή τους θα πρέπει να καθοδηγηθούν από ειδικούς με σκοπό να έχουν στη συνέχεια μια όσο το δυνατόν φυσιολογική ζωή.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για τις κοινωνίες των χωρών προέλευσης από τους επιστρέφοντες μαχητές που δεν θα επανενταχθούν, είναι πολύ μεγάλοι (Varvelli, 2016, pp. 49–62). Οι μαχητές αυτοί μπορούν, κάνοντας χρήση των κοινωνικών και θρησκευτικών δικτύων, της τεχνολογίας αλλά και της φήμης των ισλαμικών οργανώσεων και ενδεχομένως και της δικής τους, να δημιουργήσουν ριζοσπαστικές ομάδες που θα καταφύγουν σε βίαιες πράξεις. Δράσεις τέτοιων ομάδων μπορεί να έχουν νεκρούς και τραυματίες, να παράξουν φόβο, καχυποψία, κοινωνική και οικονομική αναστάτωση, έλλειμμα ανοχής απέναντι στους μουσουλμάνους, να γεννήσει ακραίες αντιδράσεις απέναντι στους μετανάστες και έντονη ρατσιστική βία. Η αντίδραση με τη στροφή των Ευρωπαϊκών λαών προς τα ακροδεξιά κόμματα με τη σκληρή ρητορική συμπίπτει χρονικά με την κρίση στη Συρία, το Ισλαμικό Κράτος και την προσφυγική κρίση που προκλήθηκε.

3 Καταγραφή και ανάλυση ευρημάτων

3.1 Οι ξένοι μαχητές

Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας συγκεντρώσαμε ένα μεγάλο όγκο στοιχείων. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, τόσο λόγω των διαφορετικών πηγών, όσο και λόγω της διαφορετικής μεθοδολογίας που ακολούθησαν αυτοί που τα συνέλλεξαν. Συνολικά η συλλογή περιστράφηκε στην ποσοτικοποίηση του θέματος, δηλαδή στη σκιαγράφηση με αριθμούς του προβλήματος. Συνδυάζοντας στοιχεία από τον Barrett (Barrett, 2017, pp. 24–25) και τον Kollodge (Kollodge & United Nations Population Fund, 2018, pp. 138–142) και αφού απαλείψαμε τα στοιχεία που δεν αφορούν σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προέκυψε ο παρακάτω Πίνακας 1: Ξένοι Μαχητές .

Πίνακας 1: Ξένοι Μαχητές

	Ξένοι Μαχητές (1)	Γυναίκες (2)	Παιδιά (3)	Πληθυσμός (4)	Ποσοστό επί Του πληθυσμού (5)	Γυναίκες και παιδιά ως Ποσοστό επί των μαχητών (6)
France	1900	320	460	65200000	0,00291%	41,053%
Great Britain	850	100	50	66600000	0,00128%	17,647%
Germany	900	190	56	82300000	0,00109%	27,333%
The Netherlands	280	90	90	17100000	0,00164%	64,286%
Belgium	528	85	118	11500000	0,00459%	38,447%
Italy	110	6		59300000	0,00019%	5,455%
Spain	204	21		46400000	0,00044%	10,294%
Sweden	267	70	45	10000000	0,00267%	43,071%
Switzerland	70	7		8500000	0,00082%	10,000%

Στον πίνακα αυτό διακρίνουμε στην πρώτη στήλη τον συνολικό αριθμό των ξένων μαχητών που ταξίδεψαν μέχρι το 2017 στη Συρία και εντάχθηκαν στις ένοπλες ομάδες του Ισλαμικού Κράτους ή παλαιότερα στην Αλ Κάιντα, την Αλ Νούσρα και τις ένοπλες Σουνητικές πολιτοφυλακές της Συριακής Αντιπολίτευσης. (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, p. 31) Σε αυτή τη στήλη φαίνεται καθαρά ο μεγάλος αριθμός των Γάλλων πολιτών που

εμπλέκονται, η πρωτιά της Γαλλίας αλλά και η μεγάλη διαφορά που έχει από τις επόμενες χώρες.

Η δεύτερη και η τρίτη στήλη παρουσιάζουν τον αριθμό των γυναικών και των παιδιών αντίστοιχα που ταξίδεψαν και εντάχθηκαν στις προαναφερθείσες οργανώσεις. Στην τέταρτη στήλη αποτυπώσαμε τον επίσημο πληθυσμό των κρατών που αναφέρονται στον πίνακα με στοιχεία του τέλους του 2018. Στην πέμπτη στήλη αποτυπώσαμε τα ποσοστά επί τοις εκατό των ξένων μαχητών συνολικά επί του γενικού πληθυσμού. Από τα στοιχεία αυτά διαπιστώθηκε η πρωτιά που διαθέτει στον τομέα αυτό το Βέλγιο. Επίσης διαπιστώνουμε ότι η Γαλλία λόγω του συνολικού της πληθυσμού έχει αρκετά χαμηλότερα ποσοστά από το Βέλγιο, μετριάζοντας ίσως την εντύπωση που δημιουργείται από τους απόλυτους αριθμούς.

Τέλος στην έκτη στήλη του πίνακα αποτυπώσαμε το ποσοστό επί του συνολικού αριθμού των μαχητών που αντιπροσωπεύουν αθροιστικά οι γυναίκες και τα παιδιά. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζουν **ως μεγαλύτερο το ποσοστό της Ολλανδίας**, όπου περίπου δύο στους τρεις Ολλανδούς πολίτες που ταξίδευσαν στη Συρία ήταν γυναίκες και παιδιά.

3.2 Οι επιστρέφοντες μαχητές

Πίνακας 2: Επιστρέφοντες Μαχητές

	Ξένοι Μαχητές	Παραμένουν	Επέστρεψαν	Ημερομηνία	Ποσοστό Επιστρεφόντων
France	1910	~700	302	08/2017	15,81%
Great Britain	~850	~400	~425	02/2017	50,00%
Germany	>915	~450	~300	03/2017	32,79%
The Netherlands	280	<190	50	02/2017	17,86%
Belgium	~528	~275	>123	10/2017	23,30%
Italy	110	57	13	10/2017	11,82%
Spain	204	129	30	07/2017	14,71%
Denmark	>145	~35	67	02/2017	46,21%
Sweden	~300	112	106	09/2016	35,33%
Switzerland	~70		14	02/2017	20,00%
Austria	296	~150	90	12/2016	30,41%
Norway	90	40	>30	09/2016	33,33%

Ο ανωτέρω Πίνακας 2: Επιστρέφοντες Μαχητές , δημιουργήθηκε με στοιχεία που αντλήθηκαν από το (Barrett, 2017, pp. 12–13) Στον πίνακα αυτό φαίνονται συνολικά, στην πρώτη στήλη οι ξένοι μαχητές ανά χώρα προέλευσης. Στη δεύτερη στήλη εμφανίζονται όσοι παραμένουν ακόμη στην περιοχή της Συρίας και του Ιράκ

ενταγμένοι σε ένοπλες ομάδες. Από τα στοιχεία αυτής της στήλης διαπιστώνεται ότι **οι περισσότεροι παραμένοντες, σε απόλυτους αριθμούς, είναι Γάλλοι**. Στην τρίτη τρίτη στήλη απεικονίζονται όσοι επέστρεψαν από τα μέτωπα. Στην τέταρτη στήλη αναγράφονται οι τελευταίες ημερομηνίες ανά χώρα, που έχει γίνει επικαιροποίηση των στοιχείων. Τέλος στην πέμπτη στήλη φαίνονται τα ποσοστά των επιστρεφόντων σε σχέση με όσους αρχικά είχαν αναχωρήσει για την περιοχή των μαχών. Στην πέμπτη στήλη διαπιστώνεται ότι υπάρχουν χώρες με πολύ χαμηλά ποσοστά επιστρεφόντων μαχητών όπως και χώρες όπου έχουν επιστρέψει σχεδόν οι μισοί από όσους έφυγαν. **Η Γαλλία, η Ολλανδία και το Βέλγιο είναι από τις χώρες με τα μικρότερα συνολικά ποσοστά επιστρεφόντων μαχητών.**

3.3 Επιθέσεις τζιχαντιστών ανά έτος

Στη συνέχεια ερευνήσαμε για τα διαθέσιμα στοιχεία που σχετίζονται με τις επιθέσεις τζιχαντιστών που έχουν διεξαχθεί στο έδαφος των τριών χωρών ενδιαφέροντος από το 2014 μέχρι το 2018. Ο όρος τζιχαντιστής είναι ευρύτερος από αυτόν του επιστρεφόντος ξένου μαχητή. Είναι όμως αποδεκτό ότι οι περισσότερες αν όχι όλες οι αντίστοιχες επιθέσεις, έχουν ως εκτελεστές επιστρεφόντες μαχητές ή άτομα που στρατολογήθηκαν από αυτούς ή ακόμη και άτομα που απλά εμπνεύστηκαν από τα «κατορθώματά» τους, όταν εκείνοι δρούσαν στα εδάφη της Συρίας και του Ιράκ. Πηγή για τα στοιχεία αυτά αποτέλεσαν τα στοιχεία της EUROPOL (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2015, p. 40, 2016, p. 44, 2017, p. 49, 2018, p. 54, 2019, p. 68) και το αποτέλεσμα ήταν ο Πίνακας 3: Επιθέσεις Τζιχαντιστών ανά έτος .

Πίνακας 3: Επιθέσεις Τζιχαντιστών ανά έτος

	2014	2015	2016	2017	2018	ΣΥΝΟΛΟ
Βέλγιο	1	0	4	2	1	8
Γαλλία	1	15	5	11	10	42
Ολλανδία	0	0	0	0	4	4

Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία του πίνακα φαίνεται ότι το Βέλγιο έχει μια κατανομή που εμφανίζει μια έξαρση κατά το 2016 με 4 επιθέσεις, ενώ το 2018 που βρήκαμε τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία ο αριθμός των επιθέσεων ήταν στα επίπεδα του 2014.

Η Γαλλία εμφανίζει ένα πολύ μεγάλο αριθμό επιθέσεων το 2015 το 2017 και το 2018. Αντίθετα το 2016 εμφανίζεται μια πτώση του αριθμού των επιθέσεων και το 2014 υπήρχε μόνο μια επίθεση. Από την άλλη μεριά η Ολλανδία ενώ μέχρι του 2017 είχε

μηδενικές τιμές, ξαφνικά το 2018 υπάρχουν 4 επιθέσεις, που για τη Γαλλία, ένα ένας μέτριος προς μικρός αριθμός.

Από τα σύνολα που εμφανίζονται στην τελευταία στήλη διαπιστώνουμε ένα πολύ μεγάλο αριθμό τα 5 αυτά έτη στη Γαλλία ενώ οι άλλες δύο χώρες βρίσκονται πολύ πίσω σε αριθμούς επιθέσεων. Ως γενική εκτίμηση μπορούμε να πούμε ότι **οι αριθμοί είναι πολύ μικροί**.

3.4 Συλλήψεις τζιχαντιστών ανά έτος

Πίνακας 4: Συλλήψεις τζιχαντιστών ανά έτος

	2014	2015	2016	2017	2018	ΣΥΝΟΛΟ	Πληθυσμός	Ποσοστό επί Του πληθυσμού
Βέλγιο	71	60	62	50	17	260	11500000	0,0023%
Γαλλία	188	377	429	373	273	1640	65200000	0,0025%
Ολλανδία	17	20	36	28	45	146	17100000	0,0009%

Ο Πίνακας 4: Συλλήψεις τζιχαντιστών ανά έτος , απεικονίζει τον αριθμό των τζιχαντιστών που συνελήφθησαν στις τρεις χώρες ενδιαφέροντος μεταξύ 2014 και 2018. (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2015, p. 41, 2016, p. 45, 2017, p. 50, 2018, p. 55, 2019, p. 69) Συγκεκριμένα το Βέλγιο παρουσιάζει το μεγαλύτερο αριθμό συλλήψεων κατά το 2014. Στη συνέχεια υπάρχει μια σχετική σταθεροποίηση των αριθμών για το 2015-17 και το 2018 οι αριθμοί μειώνονται σημαντικά.

Η Ολλανδία παρουσιάζει μια αρχική πολύ χαμηλή τιμή για το 2014. Στη συνέχεια διαπιστώνουμε μια αύξηση των αριθμών, με αποκορύφωμα το 2018, όπου εμφανίζεται ο μεγαλύτερος αριθμός

Η Γαλλία από την άλλη πλευρά παρουσιάζει μια σχεδόν συμμετρική κατανομή με κέντρο το 2016 όπου και εμφανίζονται οι περισσότερες συλλήψεις. Οι αριθμοί σε σύγκριση τόσο με το Βέλγιο όσο και με την Ολλανδία είναι πολύ μεγάλοι.

Στη συνέχεια στην επόμενη στήλη αθροίσαμε τα στοιχεία των προηγούμενων πέντε στηλών ώστε να διαπιστώσουμε το συνολική έκταση των μέτρων αυτών. Από τα στοιχεία διαπιστώνουμε ότι στη Γαλλία ο αριθμός και πάλι είναι σημαντικά μεγαλύτερος από τις άλλες δύο χώρες, ενώ το Βέλγιο ακολουθεί. Από τα στοιχεία βλέπουμε ότι τα ποσοστά της Γαλλίας και του Βελγίου είναι παρόμοια, ενώ αυτό της Ολλανδίας είναι περίπου το ένα τρίτο των άλλων δύο.

3.5 Καταδίκες τζιχαντιστών ανά έτος

Πίνακας 5: Καταδίκες τζιχαντιστών ανά έτος

	2014	2015	2016	2017	2018	ΣΥΝΟΛΟ	Πληθυσμός	Ποσοστό επί Του πληθυσμού
Βέλγιο	35	120	138	81	76	450	11500000	0,0039%
Γαλλία	33	5	68	114	123	343	65200000	0,0005%
Ολλανδία	5	17	32	37	32	123	17100000	0,0007%

Χρησιμοποιώντας τη δικαιοσύνη ως ένα μέσο για την τιμωρία των τζιχαντιστών που εμπλέκονται με την τρομοκρατία, συνεπάγεται την καταδίκη ενός αριθμού από αυτούς που τους απαγγέλλονται κατηγορίες. Τα στοιχεία που αφορούν τις τρεις χώρες ενδιαφέροντος και πάλι σε σχέση με την περίοδο 2014-18 (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2015, p. 43, 2016, p. 47, 2017, p. 52, 2018, p. 58, 2019, p. 72) είναι τα δεδομένα που συμπληρώνεται ο Πίνακας 5: Καταδίκες τζιχαντιστών ανά έτος . Συγκεκριμένα, βλέπουμε για το Βέλγιο μια αρχικά μικρή τιμή για το 2014, στη συνέχεια για τη διετία 2015-16 παρατηρούμε μια αύξηση, ενώ στη συνέχεια οι αριθμοί μειώνονται.

Στη Γαλλία τα δεδομένα αρχικά ξεκινούν από τιμή ανάλογη αυτής του Βελγίου, στη συνέχεια μειώνονται πάρα πολύ για το 2015, ενώ για τα επόμενα τρία χρόνια υπάρχει μια διαρκής αύξηση. Τέλος η Ολλανδία παρουσιάζει αρχικά πολύ μικρούς αριθμούς και στη συνέχεια οι αριθμοί αυξάνονται και σταθεροποιούνται.

Αθροίζοντας τα επί μέρους αποτελέσματα ανά χώρα διαπιστώσαμε ότι το Βέλγιο έχει ένα πολύ μεγάλο συνολικό αριθμό καταδικών για την συγκεκριμένη πενταετία, με δεύτερη την Γαλλία και τελευταία την Ολλανδία που παρουσιάζει σημαντικά μικρότερο αριθμό, σχεδόν το ένα τέταρτο αυτού του Βελγίου.

Στην επόμενη στήλη παρουσιάσαμε με πηγή την ίδια με τους πίνακες 1 και 4 (Kollodge & United Nations Population Fund, 2018), τα πληθυσμιακά στοιχεία των χωρών. Στην τελευταία στήλη υπολογίσαμε με βάση τις συνολικές καταδίκες και τον πληθυσμό της κάθε χώρας το ποσοστό των καταδικασμένων επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Διαπιστώσαμε λοιπόν ότι ενώ τα ποσοστά της Γαλλίας είναι παρόμοια με αυτά της Ολλανδίας, το Βέλγιο προηγείται με σχεδόν εξαπλάσια ποσοστά και των δύο.

3.6 Θύματα επιθέσεων τζιχαντιστών ανά επίθεση νεκροί και τραυματίες

Στη συνέχεια με βάση τα στοιχεία που συνδυάσαμε από γραπτές πηγές και άρθρα στο διαδίκτυο (Institute for Economics & Peace, 2018, p. 46; *Terrorism in the EU*, 2018; *Two years of terror*, 2016; Wilson & Centre on Radicalisation and Terrorism, 2018, pp. 209–219) δημιουργήθηκε για τα έτη 2014 – 2018 ο Πίνακας 6: Θύματα επιθέσεων τζιχαντιστών ανά επίθεση νεκροί και τραυματίες όπου απεικονίσαμε τα καταγεγραμμένα θύματα από τις επιθέσεις τζιχαντιστών τρομοκρατών στις τρεις χώρες ενδιαφέροντος. Τα θύματα καταγράφηκαν ξεχωριστά νεκροί και τραυματίες.

Πίνακας 6: Θύματα επιθέσεων τζιχαντιστών ανά επίθεση νεκροί και τραυματίες

	2014		2015		2016		2017		2018		ΣΥΝΟΛΟ		2014-18 ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ	ΝΕΚΡΟΙ ΑΝΑ ΕΠΙΘΕΣΗ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ ΑΝΑ ΕΠΙΘ
	TP	NE	TP	NE	TP	NE	TP	NE	TP	NE	TP	NE			
Βέλγιο	0	4	0	0	346	32	1	0		4	347	40	8	5	43,38
Γαλλία	15	1	159	161	438	89	19	3	30	10	661	264	42	6,29	15,74
Ολλανδία	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	7	0	4	0	1,75

TP: Τραυματίες NE: Νεκροί

Αναλύοντας τα στοιχεία δημιουργήσαμε αθροίσματα ανά χώρα και στη συνέχεια χρησιμοποιώντας τις γνωστές επιθέσεις αλλά και τις απόπειρες που αποτράπηκαν από τις αρχές ασφαλείας, υπολογίσαμε τα θύματα ανά επίθεση. Από τα στοιχεία φαίνεται ότι οι νεκροί στο Βέλγιο και στην Ολλανδία είναι στην ίδια τάξη μεγέθους και μηδενικοί στην Ολλανδία. Αντίθετα το Βέλγιο έχει πολλούς περισσότερους τραυματίες ανά επίθεση σε σχέση με τη Γαλλία, ενώ η Ολλανδία έχει ελάχιστους.

3.7 Νομοθεσία ενάντια στην τρομοκρατία.

Συλλέγοντας στοιχεία για το Βέλγιο (Gutheil et al., 2017, pp. 63–73; Serrano, 2019, pp. 157–158), για τη Γαλλία (Gutheil et al., 2017, pp. 74–84; Serrano, 2019, pp. 154–155) και για την Ολλανδία (Gutheil et al., 2017, pp. 111–116; Serrano, 2019, p. 159) , προέκυψε ο Πίνακας 7: Νομοθεσία ενάντια στην τρομοκρατία ο οποίος παρουσιάζει συνοπτικά τις σημαντικότερες αλλαγές στη νομοθεσία των τριών χωρών που αποτελούν απόρροια των οδηγιών των Ηνωμένων Εθνών και της ΕΕ αλλά και της ίδιας της χώρας με βάση τις κρατούσες αντιλήψεις για το δίκαιο και την εθνική λογική στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Πίνακας 7: Νομοθεσία ενάντια στην τρομοκρατία

Γαλλία
22 Δεκεμβρίου 2012 Law no 2012-1432 - Ποινικοποιεί την πρόκληση ή την αιτιολόγηση της τρομοκρατίας μέσω του ίντερνετ. - Προβλέπει την απαγγελία κατηγοριών σε Γάλλους πολίτες που έκαναν τρομοκρατικές πράξεις σε ξένες χώρες, και σε όσους παρακολούθησαν εκπαίδευση εκτός του Γαλλικού εδάφους με σκοπό τη συμμετοχή σε τρομοκρατικές πράξεις.
13 Νοεμβρίου 2014 Law no 2014-1353 - Προβλέπει τη δυνατότητα δημιουργίας προστατευτικών περιμέτρων γύρω από ιδιαίτερα ευάλωτα σημεία. - Προβλέπει το κλείσιμο χώρων λατρείας που ενθαρρύνουν τρομοκρατικές ενέργειες. - Επιτρέπεται παρακολούθηση ατόμων που αποτελούν κίνδυνο και σχετίζονται με την τρομοκρατία. - Επιτρέπεται έρευνες και κλείσιμο χώρων όπου συχνάζουν άτομα που σχετίζονται με τρομοκρατικές οργανώσεις.
Νοέμβριος 2015 -Κήρυξη της χώρας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, μέχρι τη 1 Νοεμβρίου 2017 - Παρακολούθηση τηλεφώνων και επικοινωνιών - Πραγματοποίηση ερευνών χωρίς ένταλμα - Εκμετάλλευση των ψηφιακών ευρημάτων από τις έρευνες - Δυνατότητα κράτησης των υπόπτων χωρίς απαγγελία κατηγοριών για 96 ώρες. - Η μέγιστη ποινή για συνωμοσία με σκοπό τη διάπραξη τρομοκρατικής πράξης έγινε από 10 έτη 20 και μετά 30. - Αύξηση των προστίμων και των ποινών για τη μη αποκάλυψη των μεθόδων κρυπτογράφησης με σκοπό την τρομοκρατική δράση - Επίσκεψη σε ιστοσελίδες με ακραία βίαιο περιεχόμενο μπορεί να οδηγήσει σε έτη φυλάκιση
3 Ιουνίου 2016 Law no 2016-731 - Μπορεί να συλλάβει άτομα που ταξίδεψαν σε περιοχές όπου επιχειρούν τρομοκρατικές οργανώσεις με σκοπό να ενταχθούν σε αυτές.
Ιούλιος 2016 Τροποποίηση του Νόμου του 2015 Περί Κατασκοπίας (Intelligence Act). - Επιτρέπεται την ανάλυση των metadata, όχι μόνο αυτών που θεωρούνται πιθανές απειλές αλλά και αυτών που σχετίζονται με αυτούς.
Τροποποίηση από το Κοινοβούλιο ποινικών και διοικητικών νόμων. - Απαγόρευση εισόδου στη χώρα ατόμων που έχουν καταδικαστεί για τρομοκρατία. - Αύξηση της περιόδου προφυλάκισης για παιδιά άνω των 16 ετών. - Η περίοδος κράτησης αυξήθηκε από 4 σε 6 ημέρες, υπό προϋποθέσεις. - Οι υποψήφιοι για τρομοκρατία έχουν δικαίωμα να ζητήσουν νομική βοήθεια μετά από 72 ώρες κράτησης. - Οι ύποπτοι για τρομοκρατία μπορούν να προφυλακιστούν για μέχρι και 4 έτη από την απαγγελία των κατηγοριών.
Οκτώβριος 2017 Law No 2017 – 1510. Νέα αντί τρομοκρατική νομοθεσία. Διατήρησε σε ισχύ πολλά από τα μέτρα που είχε επιβάλει η κατάσταση έκτακτης ανάγκης.
Βέλγιο
20 Ιουλίου 2015 Law Terro I - Ποινικοποιούνται τα ταξίδια από και προς το Βέλγιο για σκοπούς τρομοκρατίας. - Αυξάνεται η λίστα των αδικημάτων για τα οποία μπορεί να γίνει παρακολούθηση τηλεφώνων
27 Απριλίου 2016 Law Terro II - Επιτρέπεται έρευνες σε σπίτια και συλλήψεις μεταξύ 9 μμ και 5 πμ. - Προβλέπει δημιουργία κοινών βάσεων δεδομένων για εγκλήματα τρομοκρατίας
3 Αυγούστου 2016 Law Terro III - Επεκτείνει τη νομοθεσία στην πρόκληση και στη στρατολόγηση για ταξίδι από και προς το Βέλγιο με σκοπό την τρομοκρατία - Ορίζει τον Ομοσπονδιακό εισαγγελέα ως αρμόδιο για τα θέματα τρομοκρατίας.
14 Δεκεμβρίου 2016 - Επεκτείνεται ο νόμος Law Terro III ώστε να περιλαμβάνει και αυτούς που θα έπρεπε να γνωρίζουν.
Ολλανδία
2017 Τροποποίηση του άρθρου 14 του νόμου για την Ολλανδική Υπηκοότητα του 2015. - Μπορεί να αφαιρεθεί η υπηκοότητα από κάποιον μεγαλύτερο από 16 ετών που εθελοντικά κατατάσσεται σε στρατιωτική υπηρεσία κράτους ή οργανισμού που είναι σε εμπόλεμη κατάσταση με το Βασίλειο της Ολλανδίας. - Επίσης μπορεί να αφαιρεθεί η υπηκοότητα αν καταταγεί σε οργανισμό που συμπεριλαμβάνεται σε λίστα με αντίστοιχους οργανισμούς που συμμετέχουν σε διεθνή ή εθνική σύγκρουση που αποτελεί κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια [της Ολλανδίας] - Επίσης συμπεριλαμβάνεται η εκπαίδευση για συμμετοχή σε τρομοκρατική ενέργεια χωρίς να έχει απαραίτητα συμμετάσχει.
2017 Ενδιάμεσος Νόμος για Αντιτρομοκρατικά Διοικητικά Μέτρα. Ισχύει από τις 1/3/2017 έως 1/3/2022. - Ο Υπουργός Εσωτερικών και Ασφάλειας έχει τη δυνατότητα να περιορίσει την ελευθερία κινήσεων ενός ατόμου, αν η συμπεριφορά του σχετίζεται με τρομοκρατική δράση ή της υποστήριξης τέτοιων ενεργειών υπό το πρίσμα της απειλής της εθνικής ασφάλειας. - Προβλέπει την τακτική παρουσία στο αστυνομικό τμήμα, την απαγόρευση να βρισκείται σε συγκεκριμένους χώρους ή να έρθει σε επαφή με συγκεκριμένα άτομα. - Είναι στη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα κάπου που θεωρείται ύποπτος να βγει από τις χώρες της Συνθήκης Σένγκεν και να ενταχθεί σε τρομοκρατική οργάνωση. - Τα περιοριστικά μέτρα μπορούν να ισχύουν για όσο απαιτείται για την ασφάλεια της χώρας, όχι όμως περισσότερο από 6 μήνες. Ο Υπουργός μπορεί να επαναλάβει τη διαδικασία μια ακόμη φορά επίσης με όριο τους 6 μήνες
2017 Τροποποίηση των Νόμου για τα Ολλανδικά Διαβατήρια του 1991. - Υπάρχει πρόβλεψη για την αυτόματη λήξη ισχύος Διαβατηρίων και Ταυτοτήτων όταν εκδοθεί απαγόρευση εξόδου από τη χώρα με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών και Ασφάλειας. - Ο Υπουργός έχει το δικαίωμα να αρνηθεί την έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου όταν υπάρχει απαγόρευση.

3.8 Κόστος για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας τα έτη 2013-2016

Πίνακας 8: Κόστος για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας τα έτη 2013-2016

	Θανάτων (εκ Ευρώ)	Τραυματιών (εκ. Ευρώ)	Ζημιές σε ιδιοκτησίες (εκ. Ευρώ)	Κόστος στο ΑΕΠ(εκ. Ευρώ)	Ποσοστό επί του συνόλου της ΕΕ- 28	Κατά Κεφαλή	ΣΥΝΟΛΟ Κόστους ανθρώπινου και φυσικού κεφαλαίου (εκ Ευρώ)	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (εκ Ευρώ)	Κατά κεφαλή δαπάνη σε σχέση με το ΜΟ της ΕΕ- 28
Βέλγιο	296,5	27,7	0	7627,2	8,69%	702,5	324,2	7951,4	4,02
Γαλλία	1722,4	81,5	7,6	36089,9	41,10%	558,5	1811,5	37901,4	3,19
Ολλανδία	8,1	0,3	1,5	506,7	0,58%	30,6	9,9	516,6	0,17
ΕΕ 28	2418,5	139,2	103	87800,4		174,93	2660,7	90461,1	

Χρησιμοποιώντας στοιχεία από μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Ballegoij et al., 2018, pp. 19–42) προέκυψε ο παραπάνω Πίνακας 8: Κόστος για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας τα έτη 2013-2016 , μπορούμε να δούμε ότι το κόστος για την καταπολέμηση των συνεπειών της τρομοκρατίας είναι σημαντικό για τις χώρες που βρέθηκαν απέναντι στις συνέπειες του φαινομένου. Το Βέλγιο ουσιαστικά επωμίστηκε το 8,7% της συνολικής δαπάνης που έκανε όλη η ΕΕ των 28 μελών. Το δε ποσό των 7,9 Δισ Ευρώ περίπου είναι πολύ μεγάλο, ενώ εκεί που φαίνεται το μέγεθος είναι ότι είναι τετραπλάσια δαπάνη κατά κεφαλή από το μέσο όρο όλων των χωρών της ΕΕ. Η Γαλλία με τη σειρά της επωμίστηκε το 41% του συνολικού κόστους της ΕΕ, ενώ το ποσό των 37,9 Δις Ευρώ που αποτιμάται συνολικά η ζημιά της χώρας είναι μεγάλο. Επίσης το γεγονός ότι η κατά κεφαλή δαπάνη για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι υπερτριπλάσια του μέσου όρου της ΕΕ. Αντίθετα η Ολλανδία έχει ουσιαστικά αμελητέες δαπάνες, αν και όχι μηδενικές.

3.9 Περιορισμοί.

Θα πρέπει να πούμε ότι τα στοιχεία αφορούν το σύνολο των τρομοκρατικών χτυπημάτων και όχι μόνο αυτά που σχετίζονται με ισλαμική τρομοκρατία ή το κομμάτι της που προκλήθηκε από ξένους επιστρέφοντες μαχητές. Ο λόγος είναι ότι δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε στοιχεία με τόσο υψηλή ανάλυση. Επιπλέον κρίναμε ότι τα στοιχεία αυτά μας ικανοποιούν γιατί κατά πρώτον δίνουν μια τάξη μεγέθους του προβλήματος και κατά δεύτερο η χρήση τους για να καταδείξουν το πρόβλημα που είναι η ριζοσπαστικοποίηση είναι σχετική. Επίσης διαπιστώσαμε ότι υπάρχει ένας διαχωρισμός ως προς την αντιμετώπιση ανάμεσα στους ενήλικες και τα παιδιά.

3.10 Αντιμετώπιση ενηλίκων

Τα κύρια χαρακτηριστικά των προγραμμάτων για ενήλικες είναι η αδυναμία που υπάρχει να προσδιορισθεί ένα συγκεκριμένο προφίλ για τους επιστρέφοντες ξένους μαχητές. Αυτό σε συνδυασμό με την αδυναμία εύρεσης ικανών και αξιόπιστων πληροφοριών γύρω από τα πιθανά εγκλήματα που έχουν διαπραχθεί δυσχεραίνουν τις νομικές διαδικασίες για την καταδίκη τους. Χρησιμοποιούνται σε αυτές τις περιπτώσεις και άλλα κατηγορητήρια με μικρότερης σημασίας εγκλήματα ή παραβιάσεις της νομοθεσίας. Επειδή η κάθε περίπτωση είναι διαφορετική από πολλές απόψεις σε σχέση με τις υπόλοιπες, απαιτείται η κατά περίπτωση εκτίμηση της επικινδυνότητας των κρατούμενων.

3.10.1 Σωφρονισμός.

Στις φυλακές που φιλοξενούν τέτοιους τρομοκράτες υπάρχουν κατά κύριο λόγο δύο πολιτικές, αυτή της κράτησης όλων των καταδικασμένων για τέτοιου είδους εγκλήματα σε συγκεκριμένη πτέρυγα των φυλακών προκειμένου να αποφύγουν την επαφή με άλλους επικίνδυνους κρατούμενους και της αποφυγής στρατολόγησης. Αυτό όμως έχει αρκετά μειονεκτήματα καθώς οι επικίνδυνοι κρατούμενοι αναπτύσσουν ένα είδος αλληλεγγύης, ενώ είναι πολύ αμφίβολο το κατά πόσο επανεντάσσονται όντας σε αυτό το πλαίσιο. Επιπλέον οι φρουροί τέτοιων καταδίκων θα πρέπει να έχουν υποστεί ειδική εκπαίδευση.

Η άλλη λογική είναι της «διασποράς» των καταδίκων αυτών μέσα στο γενικό πληθυσμό της φυλακής προκειμένου να κοινωνικοποιηθεί εκ νέου μέσα σε ένα περισσότερο ισορροπημένο περιβάλλον που δεν επηρεάζεται σε υπερβολικό βαθμό από την προπαγάνδα. Αυτό εμπεριέχει και τον κίνδυνο της διασποράς των ριζοσπαστικών ιδεών στους λιγότερο επικίνδυνους καταδίκους. Η Ολλανδία εφαρμόζει την πολιτική της συγκέντρωσης των συγκεκριμένων τρομοκρατών, ενώ το Βέλγιο και η Γαλλία την πολιτική της διασποράς τους. Φαίνεται όμως ότι τελευταία στρέφονται προς την πολιτική της Ολλανδίας, πράγμα που ίσως να σημαίνει ότι κάποια στοιχεία και διαπιστώσεις τις οδήγησαν σε αυτό.

Η προσπάθεια επανένταξης μέσα από το σωφρονιστικό πλαίσιο ίσως δεν είναι αποτελεσματική λόγω των περιορισμένων μέσων για αυτό το σκοπό. Η πραγματικότητα όμως είναι ότι θα πρέπει να γίνει ένα πρόγραμμα στα μέτρα του κάθε καταδίκου ενώ θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη και δικές του απαιτήσεις οι οποίες θα βοηθούσαν στην επανένταξη, εκπαίδευση, ικανότητες, γνώσεις.

Άλλες παράμετροι που μπορούν να εξεταστούν είναι η παροχή συμβουλευτικής από ειδικευμένο προσωπικό με ατομικές ή ομαδικές συνεδρίες. Η δυνατότητα υποστήριξης

στο θρησκευτικό πλαίσιο μέσα από ιμάμηδες που όμως δεν ακολουθούν εξτρεμιστική ρητορική και μπορούν να προσφέρουν εναλλακτικές ήπιες οπτικές. Επίσης η επανασύνδεση με την οικογένεια έχει διαπιστωθεί ότι λειτουργεί θετικά στην όλη διαδικασία. Τέλος μπορεί να ανατεθεί σε κάποιον καθοδηγητή που θα τον διευκολύνει στα βήματά του με σκοπό την επανένταξη.

Μετά όμως από την αποφυλάκιση υπάρχει η κρίσιμη περίοδος της επανένταξης όπου θα πρέπει να λειτουργήσουν πολλά επίπεδα, η κοινωνία να δεχθεί τα άτομα αυτά χωρίς προκαταλήψεις, αν είναι δυνατό, η οικογένεια που θα του παρέξει τροφή και στέγη μέχρι να μπορέσει ο ίδιος να ενταχθεί. Επίσης να του παρασχεθεί η δυνατότητα να έχει εργασία για να κερδίζει τα απαραίτητα χρήματα, να του δοθεί η δυνατότητα να νοικιάσει σπίτι, να ενταχθεί σε παρέες και ομάδες.

3.10.2 *Επανακοινωνικοποίηση*

Η άλλη εναλλακτική διαδρομή είναι της επανένταξης χωρίς τη χρήση του σωφρονισμού. Σε αυτή την περίπτωση ουσιαστικά έχουμε άτομα που επιστρέφουν από τα πεδία των μαχών αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με τη συμμετοχή σε παράνομες πράξεις που να αιτιολογούν την απαγγελία κατηγοριών. Επομένως τα περιστατικά αξιολογούνται κατά περίπτωση και ουσιαστικά θα πρέπει να δημιουργείται ένα πρόγραμμα επανένταξης που να ανταποκρίνεται στον κάθε επιστρέφοντα ξεχωριστά.

Θα πρέπει να γίνει μια εκτίμηση του πιθανού κινδύνου που αντιπροσωπεύει αυτός και στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν όλες οι διαθέσιμες πληροφορίες που υπάρχουν. Επειδή τα άτομα αυτά έχουν υποστεί κατήχηση και διαθέτουν πολύ ισχυρές πεποιθήσεις για κάποια θέματα, θα πρέπει η συμβουλευτική να γίνεται από ειδικούς. Επίσης ενδέχεται κάποιοι από αυτούς να μην θέλουν να επανενταχθούν και να μην συνεργάζονται οπότε κάποια τμήματα της όλης προσέγγισης μπορεί να χρειαστούν ακόμη και την παρέμβαση των αρχών.

Επίσης και σε αυτή την περίπτωση σημαντικό ρόλο θα παίξουν τόσο οι τοπικές κοινωνίες και κοινότητες όσο και η ευρύτερη κοινωνία, μέσω της αποδοχής και της μη απομόνωσης αυτών των ατόμων. Η συμμετοχή και σε αυτή την περίπτωση της οικογένειας, μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο, αλλά θα πρέπει να ενημερωθεί η οικογένεια για τις όποιες νομικές υποχρεώσεις της, ώστε να είναι περισσότερο διάφανη η σχέση των εμπλεκόμενων με την οικογένεια. Τέλος οι εμπλεκόμενοι θα έχουν κατά νου ότι τα άτομα αυτά έχουν εκτεθεί σε ακραίες καταστάσεις βίας και ψυχολογικών πιέσεων οπότε θα πρέπει σίγουρα να γίνει μια αξιολόγησή τους από ειδικούς για το κατά πόσο μπορούν να ανταποκριθούν και σε ένα πρόγραμμα επανένταξης.

3.11 Επιστρέφοντα Παιδιά

Τα παιδιά είναι μια ειδική κατηγορία επιστρεφόντων. Θα μπορούσαμε να τα διαχωρίσουμε σε τρεις μεγάλες ομάδες, τα παιδιά που έφυγαν από την Ευρώπη και επιστρέφουν, αυτά που γεννήθηκαν εκεί και επιστρέφουν και τέλος αυτά που έχουν Ευρωπαϊούς πολίτες γονείς αλλά γεννήθηκαν στη Συρία. Τα παιδιά θα πρέπει να ενταχθούν σε κανονικό περιβάλλον το ταχύτερο δυνατό, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλοι οι ειδικοί που ενδέχεται να μπορούν να βοηθήσουν ενώ θα πρέπει η κάθε περίπτωση να εξεταστεί χωριστά και η αντιμετώπιση να είναι κατά περίπτωση. Τα παιδιά θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τα νομικά θέματα της υπηκοότητας, της κηδεμονίας και άλλα ώστε να καλυφθεί και το τυπικό κομμάτι της διαδικασίας.

Αν δεν είναι δυνατό να βρεθεί η οικογένεια του παιδιού ή αν κριθεί ακατάλληλη μετά από αξιολόγηση, τότε το παιδί θα πρέπει να πάει σε κάποια ανάδοχη οικογένεια που θα το βοηθήσει να επανενταχθεί ομαλά. Επίσης θα πρέπει η ζωή του να αποκτήσει μια κανονικότητα και μια καλώς νοούμενη ρουτίνα, να πάει στο σχολείο, να πάρει μέρος σε ομάδες, σε παρέες και να αποκτήσει ένα αίσθημα αυτονομίας. Πάντα όμως θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι αυτά τα παιδιά έχοντας εκτεθεί λιγότερο ή περισσότερο σε περιστατικά ωμής βίας μπορεί να αποτελούν εν δυνάμει κίνδυνο για τα άλλα παιδιά. Επομένως θα πρέπει να γίνει προσεκτικά η ένταξη τους, λαμβάνοντας υπόψη ότι το κομμάτι της εκπαίδευσης είναι καθοριστικός παράγοντας επανένταξης.

Πίνακας 9: Δράσεις ενάντια στη ριζοσπαστικοποίηση μέχρι το 2014

Δράση – Πρόγραμμα	Προσέγγιση	Εφαρμογή	Χώρα
The peaceable school and neighbourhood	Community engagement / empowerment, Educating young people	1999	The Netherlands
The Prevention Pyramid	Educating young people, Training for first line practitioners	2001	Belgium
Terrorist Wing Vught	Prison and Probation, Exit strategies	2006	The Netherlands
Democracy Factory/Fortress of Democracy	Educating young people	2007	Belgium
Steunpunt Sabr	Family Support, Community empowerment/engagement	2007	The Netherlands
Gelijk=Gelijk? (Equal=Equal?)	Educating young people, Delivering alternative narratives	2007	The Netherlands
Based on the Logical Levels from Bateson	Educating young people, Delivering alternative narratives	2009	Belgium
To Prevent is Better than to Cure	Community engagement / empowerment, Educating young people	2009	The Netherlands
CoPPRa	Training for first line practitioners	Jan 2009	Belgium
Terrorism: How about listening to what victims have to say?	Delivering alternative narratives	Jul 2010	France
Where Art and Education Meet	Educating young people, Delivering alternative narratives	2010	Belgium
Formers and Families	Family support, Educating young people	2011	The Netherlands
Allies	Community engagement/empowerment	2011	The Netherlands
Team TER (Terrorists, Extremists and Radicals)	Prison and Probation	2012	The Netherlands
C4C, Counter-Narration for Counterterrorism	Educating young people, Delivering alternative narratives	2012	France
Working with Potentially Violent Loners (PVL) in the Care Sector	Training for first line practitioners	Jul 2012	The Netherlands
Training at the police academy	Training for first line practitioners	Before 2013	The Netherlands
POLRAD – the Power Of Local Role Models	Educating young people, Training for first line practitioners	Apr 2013	The Netherlands
Setting up a local network	Creating CVE infrastructure, Community engagement/empowerment	2013	Belgium
BOUNCE Resilience Tools	Educating young people, Raising awareness of parents and frontline workers, Training for first line practitioners	2013	Belgium
Radicalised individuals follow-up strategy	Exit strategies, Family support	2013	France
Second Wave “My City Real World”	Community engagement/empowerment, Delivering alternative narratives	2013	The Netherlands
Expedition Friend & Foe	Educating young people	Jan 2014	The Netherlands
SMN Hulplijn – SMN Helpline		Oct 2014	The Netherlands
The multidisciplinary approach to prevent and counter radicalization in Côte-d’Or, France	Multi-agency approach	Nov 2014	France
RAN Train the trainer programme	Training for first line practitioners	2014	The Netherlands
Democracy Factory/Fortress of Democracy	Educating young people	2014	The Netherlands
TERRA Toolkit	Community engagement/empowerment Training for first line practitioners	2014	The Netherlands

Πίνακας 10: Δράσεις ενάντια στη ριζοσπαστικοποίηση μετά το 2014

Δράση – Πρόγραμμα	Προσέγγιση	Εφαρμογή	Χώρα
CoCoRa – Community Counteracting Radicalisation	Community engagement / empowerment, Educating young people	Jan 2015	France
Training for prison guards: 'Identification of signs of radicalisation'	Training for first line practitioners, Prison and Probation	2015	Belgium
Training of on-site referee trainers (ORT) on violent islamist radicalisation awareness in detention	Prison and Probation Training for first line practitioners	2015	France
Dialogue in Citizenship Education	Community engagement / empowerment, Educating young people	2015	The Netherlands
Training for the prison sector	Prison and Probation Training for first line practitioners	2015	The Netherlands
Education approach Radicalisation and Social Safety	Training for first line practitioners, Community engagement/empowerment	Sept 2015	The Netherlands
Dare to be Grey	Delivering alternative narratives, Community engagement / empowerment	Feb 2016	The Netherlands
Dare to be Grey	Delivering alternative narratives, Community engagement / empowerment	Feb 2016	Belgium
The Circles of 'We have the choice'	Community engagement/empowerment, Educating young people	Mar 2016	Belgium
Framework of successful principles and effective elements that make up anti-radicalisation activities in Rotterdam	Community engagement/empowerment, Creating CVE infrastructure	Apr 2016	The Netherlands
TERRA UCARE Lesson material for high schools	Educating young people, Delivering alternative narratives	2016	The Netherlands
les Promeneurs du Net	Educating young people, Family support	2016	France
RIVE (Research and Intervention on Violent Extremism)	Exit strategies, Prison and Probation	Jan 2017	France
The disengagement/reengagement path	Exit strategies, Community engagement/empowerment	Jan 2017	Belgium
Inclusion	Prison and Probation, Exit strategies	July 2017	The Netherlands
Training 'Identity development of youngsters	Training for first line practitioners	Okt 2017	Belgium
Echoes of IS #we share the scars	Delivering alternative narratives, Educating young people	Nov 2017	The Netherlands
Violent Extremism Risk Assessment, version 2-revised (VERA-2R) Pressman, Rinne, Duits, Flockton (2016)	Training for first line practitioners, Prison and Probation	2017	The Netherlands
Training staff members of reception centres on prevention and reporting of radicalisation	Training for first line practitioners	2017	Belgium
Street art against extremism	Community engagement / empowerment, Educating young people	Mar 2018	France
Extremely Together	Educating young people, Delivering alternative narratives	2018	France
Extremely Together	Educating young people, Delivering alternative narratives	2018	The Netherlands

3.12 Δράσεις κατά της ριζοσπαστικοποίησης.

Οι ανωτέρω Σφάλμα: Δεν βρέθηκε η πηγή παραπομπής και Σφάλμα: Δεν βρέθηκε η πηγή παραπομπής, σχηματίστηκαν από στοιχεία που βρήκαμε σε έκδοση του 2019 του Radicalization Awareness Network (RAN CoE, 2019) . Στη συγκεκριμένη έκδοση αναλύεται η δραστηριότητα όλων των χωρών μελών της ΕΕ απέναντι στη ριζοσπαστικοποίηση με βάση συγκεκριμένες δράσεις και δραστηριότητες σε τοπικό, εθνικό και πολυεθνικό επίπεδο. Η λογική που έχει υιοθετηθεί αφορά μέτρα προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις με σκοπό να εκπαιδευτούν όσοι εμπλέκονται με αυτούς που ενδέχεται να ριζοσπαστικοποιηθούν, προγράμματα για την επανένταξη στην κοινωνία ατόμων που θεωρούνται ριζοσπαστικοποιημένα, την ενδυνάμωση των σχέσεων συγκεκριμένων κοινοτήτων ή ομάδων με τις αρχές, εκπαίδευση των νεαρών ατόμων σε θέματα ανοχής στις πολιτικές, θρησκευτικές πολιτιστικές διαφορές. Επιπλέον την υποστήριξη όσων βρίσκονται σε κίνδυνο να ριζοσπαστικοποιηθούν με τη βοήθεια των οικογενειών τους, την ενημέρωση από διαφορετική οπτική για διάφορα θέματα ως αντιστάθμισμα στην προπαγάνδα βίας που έχουν υποστεί τα άτομα αυτά και τέλος τις όποιες συνδυαστικές δυνατότητες προσφέρουν όλα αυτά με σκοπό να είναι περισσότερο αποτελεσματική η προσπάθεια.

Οι δύο αυτοί πίνακες φτιάχτηκαν με μέρος των στοιχείων που παρατίθενται στην προαναφερθείσα μελέτη και επιλέχθηκαν επειδή αφορούν τις συγκεκριμένες τρεις υπό εξέταση χώρες. Ειδικότερα ο πρώτος πίνακας αφορά προγράμματα προσπάθειες και δράσεις μέχρι το 2014. Το σκεπτικό αφορά να δούμε με ορόσημο τη χρονιά που άρχισε επίσημα η ρητορική μίσους από μέρους του Ισλαμικού κράτους, ποια ήταν τα μέτρα που λήφθηκαν. Όπως μας δείχνει ο Σφάλμα: Δεν βρέθηκε η πηγή παραπομπής η Γαλλία είχε λάβει μέρος μόνο σε 4 δράσεις-προγράμματα, το Βέλγιο σε 7 και η Ολλανδία σε 17. Αντίθετα ο Σφάλμα: Δεν βρέθηκε η πηγή παραπομπής μας δείχνει ότι από το 2015 και μετά και με τις εμπειρίες των μεγάλων επιθέσεων στη Γαλλία και στο Βέλγιο υπάρχει μια διαφοροποίηση. Συγκεκριμένα η Ολλανδία και πάλι προπορεύεται με συμμετοχή σε 10 δράσεις, το Βέλγιο λαμβάνει μέρος σε 6 ενώ η Γαλλία αύξησε το βηματισμό της με 6 συμμετοχές σε προγράμματα-δράσεις.

Με δεδομένο ότι αυτά τα προγράμματα είναι προσπάθειες για την αποφυγή της ριζοσπαστικοποίησης ή την αντιστροφή της μπορούμε να πούμε ότι η Γαλλική «αδιαφορία» που φαίνεται από την χαμηλή συμμετοχή μέχρι το 2014 ίσως να εξηγεί τους μεγάλους αριθμούς ξένων μαχητών, αλλά και τη ρητορική μίσους εναντίον της και τα μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα, αφού ουσιαστικά δεν μετρίασε το μίσος. Με παρόμοια χαμηλή συμμετοχή το Βέλγιο, ίσως να έχουμε με ανάλογο τρόπο μια ερμηνεία των υψηλών του ποσοστών επί του πληθυσμού. Αντίθετα η πολύ ενεργή συμμετοχή της Ολλανδίας ίσως να μας εξηγεί τα σημαντικά μικρότερα ποσοστά αλλά και απόλυτους αριθμούς σε σχέση με άλλες χώρες. Επίσης ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ότι η Ολλανδία μετά το 2015 έχει πάρει αρκετά μέτρα που αφορούν τη διαχείριση

των φυλακισμένων τρομοκρατών μέσα στις φυλακές, με υποστήριξη, εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων, προγράμματα επανένταξης κλπ.

Επομένως με βάση τα παραπάνω ο κίνδυνος που υπάρχει για τη ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνίας τόσο από τα μέλη των μουσουλμανικών κοινοτήτων μετά από κατήχηση από τους επιστρέφοντες μαχητές όσο και από ακραίους φανατικούς που στρέφονται αδιάκριτα απέναντι σε όλα τα μέλη της μουσουλμανικής κοινότητας ενδέχεται να είναι μικρότερος για χώρες σαν την Ολλανδία και μεγαλύτερος για χώρες όπως το Βέλγιο και η Γαλλία.

4 Συζήτηση Ευρημάτων

Οι κυριότερες πολιτικές για την αντιμετώπιση των επιστρεφόντων ξένων μαχητών είναι δύο όπως αναλύσαμε παραπάνω. Η ευρύτερη εικόνα είναι ότι υπάρχει μια γενικότερη κατεύθυνση προς την αυστηρή εκδοχή αντιμετώπισης. Συγκεκριμένα υπάρχει τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και κρατικό, θεσπισμένη νομοθεσία και κανόνες που αφορούν την τρομοκρατία, κυρίως με αφορμή τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, αλλά και τοπικής κυρίως εμβέλειας κινήματα με ιδεολογική ή αυτονομιστική δράση. Παρ' όλα αυτά όμως η βιαιότητα των τρομοκρατικών επιθέσεων που έγιναν στο έδαφος κυρίως της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, οδήγησε στην καθιέρωση επιπλέον μέτρων. Τα μέτρα αυτά ήρθαν με τη μορφή ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, Οδηγιών της Ε.Ε. και τελικά με την εναρμόνιση της νομοθεσίας των επιμέρους κρατών με τα προαναφερθέντα κείμενα.

4.1 Η Γαλλία

Η Γαλλία από τα στοιχεία που παραθέτουμε παρουσιάζει πολύ μεγάλους αριθμούς. Σίγουρα μια μεγάλη χώρα σε έκταση και σε πληθυσμό δικαιολογεί αναλογικά κάτι τέτοιο. Πέρα λοιπόν από την πρώτη θέση σε ότι αφορά όσους ταξίδευσαν στις περιοχές των συγκρούσεων, έχει τις περισσότερες γυναίκες και τα περισσότερα παιδιά σε απόλυτους αριθμούς. Να διευκρινίσουμε ότι η σύγκριση γίνεται με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης και ειδικότερα της ΕΕ, καθώς πολύ μεγάλους αριθμούς παρουσιάζει και η Ρωσία αλλά κυρίως χώρες εκτός της Ευρώπης.

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία η Γαλλία είναι τρίτη από το τέλος στα ποσοστά των επιστρεφόντων μαχητών καθώς φαίνεται ότι τον Αύγουστο του 2017 είχαν επιστρέψει 302 ξένοι τρομοκράτες μαχητές, δηλαδή περίπου το 15% όσων έφυγαν από τη χώρα αρχικά. Σε απόλυτους αριθμούς όμως, οι 302 μαχητές που έχουν επισήμως επιστρέψει είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αριθμός σε σχέση με τους επιστρέφοντες από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης οι περίπου 700 μαχητές, 718 με επιστημότερα στοιχεία, που παραμένουν ακόμη στην περιοχή της Συρίας αποτελούν και πάλι τον μεγαλύτερο αριθμό παραμενόντων από όλες τις χώρες της Ευρώπης, ενώ αυτοί αντιπροσωπεύουν ποσοστιαία το 36,65% όσων είχαν αρχικά φύγει. Επομένως θα

μπορούσαμε να πούμε ότι περίπου 900 ακόμη Γάλλοι πολίτες έχουν σκοτωθεί, από διάφορα αίτια, είναι φυλακισμένοι ως αιχμάλωτοι των συγκρούσεων ή συνεχίζουν να πολεμούν στις τάξεις των διαφόρων πολεμάρχων στη Συρία. Επίσης ενδέχεται να κατάφεραν να μετακινηθούν σε άλλα μέτωπα ή να επέστρεψαν στη Γαλλία ή κάποια άλλη χώρα χωρίς να γίνουν επίσημα αντιληπτοί λόγω απώλειας εγγράφων ή κατόπιν δικής τους επιδίωξης ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν σε παράνομες ενέργειες. Δηλαδή το **47,5% όσων έφυγαν δεν έχουν επιστρέψει ακόμα**, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα επιστρέψουν καθώς πολλοί από αυτούς έχουν σκοτωθεί. Σε κάθε περίπτωση όμως το συγκεκριμένο ποσοστό είναι πολύ υψηλό.

4.2 Το Βέλγιο

Το Βέλγιο παρουσιάζει 528 μαχητές που είναι ένας πολύ μεγάλος αριθμός αλλά όχι τόσο μεγάλος αν συγκριθεί με τη Γαλλία και τη Γερμανία. Εντούτοις όμως λόγω του μικρού του συνολικά πληθυσμού το ποσοστό εκτινάσσεται και φέρνει τη χώρα πρώτη με 45,9 μαχητές ανά εκατομμύριο του πληθυσμού. Οι γυναίκες, 85 στον αριθμό, δεν είναι ιδιαίτερα πολλές σε σχέση με το σύνολο όσων μετακινήθηκαν. Τα παιδιά όμως που αριθμούν 118, είναι πολλά καθώς είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αριθμός παιδιών μετά από αυτόν της Γαλλίας. Αθροίζοντας τις γυναίκες και τα παιδιά διαπιστώνουμε ότι αποτελούν ένα σοβαρό ποσοστό της τάξης του 38,5% επί του συνόλου των Βέλγων πολιτών που ταξίδεψαν στη Συρία.

Σε σχέση με τους επιστρέφοντες μαχητές, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία στο Βέλγιο είχαν επισήμως επιστρέψει μέχρι τον Οκτώβριο του 2017 τουλάχιστον 123 Βέλγοι πολίτες ως επιστρέφοντες ξένοι τρομοκράτες μαχητές. Αυτοί αποτελούν ως ποσοστό το 23,3% όσων αρχικά ταξίδεψαν. Το ποσοστό είναι από τα χαμηλά όχι όμως το χαμηλότερο. Στην περιοχή της σύγκρουσης παραμένουν περίπου 275 μαχητές που αποτελούν περίπου το 52% όσων αρχικά ταξίδεψαν στην περιοχή. Το ποσοστό είναι ιδιαίτερα υψηλό αφού δείχνει ότι πάνω από τους μισούς ξένους μαχητές δεν έχουν ακόμη επιστρέψει. Επίσης υπάρχει και ένας αριθμός περίπου 130 μαχητών που αντιστοιχεί σε ένα ποσοστό 24,6% του αρχικού αριθμού, οι οποίοι δεν γνωρίζουμε επισήμως που βρίσκονται. Όπως προαναφέραμε και στην περίπτωση της Γαλλίας, αυτοί ενδέχεται να είναι νεκροί, αιχμάλωτοι, να έχουν ταξιδέψει χωρίς επίσημα έγγραφα και ενδεχομένως να είναι πίσω στη χώρα τους ενταγμένοι σε τρομοκρατικές ομάδες.

4.3 Η Ολλανδία

Η Ολλανδία έχει καταγεγραμμένους 280 ξένους μαχητές. Ο αριθμός δεν είναι μεγάλος αλλά ούτε και με αναγωγή στον πληθυσμό της χώρας, έχουμε ένα μεγάλο ποσοστό, περίπου 16,4 ξένους μαχητές ανά εκατομμύριο του πληθυσμού. Εμφανίζει επίσης ένα σημαντικά μεγάλο αριθμό γυναικών, 90 στον αριθμό, καθώς και 90 παιδιά που είναι ο τρίτος μεγαλύτερος καταγεγραμμένος αριθμός παιδιών. Με την άθροιση του αριθμού των γυναικών με αυτόν των παιδιών και αναγωγή επί του συνολικού αριθμού των ξένων μαχητών Ολλανδικής υπηκοότητας διαπιστώνουμε ότι εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό 64,27%. Πρακτικά δηλαδή αν δει κάποιος τους αριθμούς διαπιστώνει ότι σε κάθε άνδρα αντιστοιχούσε μια γυναίκα και ένα παιδί. Αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη ότι ταξίδευαν ως οικογένειες, είναι όμως κάτι που θα μπορούσε να διερευνηθεί μελλοντικά.

Σε σχέση με τους επιστρέφοντες μαχητές, η Ολλανδία σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δείχνει ο Πίνακας 2: Επιστρέφοντες Μαχητές, τον Φεβρουάριο του 2017 είχαν επιστρέψει μόλις 50 ξένοι μαχητές. Το ποσοστό σε σχέση με αυτούς που αρχικά μετέβησαν στη Συρία είναι πολύ χαμηλό, περίπου 17,9% και είναι από τα χαμηλότερα όχι όμως το χαμηλότερο. Στην περιοχή παραμένουν τουλάχιστον 190 ξένοι μαχητές που αντιστοιχούν σε ένα ποσοστό 67,9% όσων Ολλανδών ταξίδεψαν αρχικά. Το ποσοστό αυτό είναι το υψηλότερο από όλες τις χώρες με διαθέσιμα στοιχεία. Επιπλέον υπάρχει ένας αριθμός περίπου 40 ατόμων που δεν εμφανίζεται στους αριθμούς και που αποτελεί ένα ποσοστό περίπου 14,3% επί των αρχικώς μετακινήθέντων. Όπως αναλύσαμε και παραπάνω αυτοί ίσως έχουν σκοτωθεί, ίσως έχουν φυλακιστεί, ίσως έχουν επιστρέψει χωρίς να ταυτοποιηθούν ή έχουν ηθελημένα παραμένει στο περιθώριο.

4.4 Στοιχεία των επιθέσεων

Αναφορικά με τις επιθέσεις των τζιχαντιστών σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία από το 2014 έως το 2018 διαπιστώνουμε ότι οι επιθέσεις που έγιναν στη Γαλλία αφορούν ένα σημαντικό αριθμό καθώς ανέρχονται σε 42 που θα πει ότι για το εξεταζόμενο διάστημα των πέντε ετών είναι λίγο περισσότερες από 8 ανά έτος, ή αλλιώς μια ανά ενάμιση μήνα. Για το Βέλγιο οι αριθμοί είναι πολύ μικρότεροι και αφορούν συνολικά 8 επιθέσεις οι οποίες για το διάστημα των 5 ετών αντιστοιχούν σε 1,6 ανά έτος αριθμός που δεν είναι μεγάλος. Επιπλέον για την Ολλανδία οι αριθμοί είναι οι μισοί αυτών του Βελγίου με 4 επιθέσεις και 0,8 ανά έτος.

Αξίζει όμως εδώ να δούμε και μερικά άλλα χαρακτηριστικά που φαίνονται στον πίνακα. Στη Γαλλία ο μεγαλύτερος αριθμός επιθέσεων είναι το 2015 και αφορά 15 επιθέσεις. Η

εξήγηση ίσως να βρίσκεται στο γεγονός ότι η Γαλλία ήταν από τις χώρες που σκλήρυναν πολύ τη στάση της στα τέλη του 2014 και στις αρχές του 2015, απέναντι στους ξένους μαχητές, με υιοθέτηση νόμων και μέτρων. Επίσης το Σεπτέμβριο του 2014 έγινε το περίφημο κήρυγμα μίσους του Ισλαμικού Κράτους και ενθαρρύνθηκαν οι μουσουλμάνοι να κάνουν τρομοκρατικές επιθέσεις στο έδαφος της Δύσης, ειδικά όσοι εμποδίζονταν να φτάσουν στη Συρία για να ενταχθούν στις τάξεις των μαχητών. Επίσης υπάρχει μια σχετική έξαρση με 4 (από τις συνολικά 8 σε πέντε χρόνια) στο Βέλγιο κατά το 2016. Το Βέλγιο το 2015 ήταν από τις πρώτες χώρες που υιοθέτησε τις προτροπές του ψηφίσματος 2178 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, διευρύνοντας τις αρμοδιότητες της αντι τρομοκρατικής νομοθεσίας. Επίσης συνέλαβε κατά το ίδιο έτος 60 άτομα ενώ καταδίκασε 120, σκληραίνοντας κατά πολύ την μέχρι τότε γραμμή του απέναντι στο φαινόμενο. Μεταξύ των συλληφθέντων ήταν οι υπεύθυνοι του δικτύου Sharia4Belgium (Vidino et al., 2017, pp. 88–90) που ήταν υπεύθυνο για τη στρατολόγηση ξένων μαχητών μέσω διαδικτύου. Εκτιμήσαμε ότι αυτή η έξαρση των επιθέσεων πιθανόν να σχετίζεται με τη σκληρή γραμμή και να αποτέλεσε κάποιο είδος αντιποίνων. Επίσης στην περίπτωση της Ολλανδίας αξίζει να μνημονευθεί ότι το σύνολο των επιθέσεων έγιναν το 2018 ενώ από η χώρα υιοθέτησε το σύνολο σχεδόν της νέας αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας σε συμμόρφωση με την Οδηγία 541/2017 της ΕΕ, κατά το 2017. Εκτιμάται επομένως ότι η έξαρση αυτή των επιθέσεων ίσως να έχει να κάνει εν μέρει και με μια μορφής εκδίκηση.

4.5 Συλλήψεις

Αναφορικά με τις συλλήψεις τζιχαντιστών για τη μεν περίπτωση της Γαλλίας οι αριθμοί είναι ιδιαίτερα μεγάλοι. Αποκορύφωμα είναι το 2016, όπου μετά τις μεγάλες επιθέσεις σε Γαλλικούς στόχους αλλά και με τις διευρυμένες αρμοδιότητες των αρχών λόγω των αλλαγών στη νομοθεσία έχουμε συνολικά 429 συλλήψεις. Για το σύνολο της πενταετίας ο αριθμός είναι 1640 συλλήψεις, ενώ αν γίνει μια αναγωγή στον πληθυσμό της χώρας έχουμε περίπου 25 συλλήψεις ανά εκατομμύριο κατοίκων για την πενταετία. Στην περίπτωση του Βελγίου ο μεγαλύτερος αριθμός εμφανίζεται το 2014 και όχι το 2016 όταν έγιναν οι μεγάλες επιθέσεις όπως θα ήταν το φυσιολογικό. Παρ' όλα αυτά ο αυξημένος αριθμός δικών το 2016 ίσως να δίνει μια εξήγηση. Το Βέλγιο έχει συνολικά 260 συλλήψεις στην πενταετία που αντιστοιχεί σε 23 ανά εκατομμύριο κατοίκων. Αυτό σημαίνει ότι είναι ποσοστιαία πολύ κοντά στη Γαλλία. Η Ολλανδία παρουσιάζει χαμηλούς σχετικά αριθμούς με εξαίρεση κυρίως το 2018 πιθανόν όταν έγιναν και τα τρομοκρατικά κτυπήματα, οπότε οι συλλήψεις είναι 45. Συνολικά στην πενταετία οι συλλήψεις ανέρχονται σε 146 που αναλογούν σε 9 συλλήψεις ανά εκατομμύριο για το σύνολο της πενταετίας.

4.6 Καταδίκες

Οι καταδίκες όσων είχαν συμμετάσχει ή συλληφθεί για απόπειρα τρομοκρατικών ενεργειών για την περίπτωση της Γαλλίας δεν κινούνται όπως στους προηγούμενους πίνακες σε ιδιαίτερα μεγάλους αριθμούς. Συγκεκριμένα υπάρχει ένας περίεργα μικρός αριθμός το 2015, με μόλις 5 καταδίκες, ενώ οι αριθμοί αυξάνονται το 2017 και 2018 καταλήγοντας σε 123 καταδίκες. Συνολικά ανέρχονται σε 343 για την πενταετία που αναλογούν σε 5 καταδίκες ανά εκατομμύριο κατοίκων. Το Βέλγιο παρουσιάζει αριθμούς σχετικά αυξημένους για το μέγεθος της χώρας, με αποκορύφωμα το 2016 με 138 καταδίκες. Συνολικά ανέρχονται σε 450 για το σύνολο της πενταετίας που αναλογεί σε 39 καταδίκες για κάθε εκατομμύριο κατοίκων, αριθμός εντυπωσιακός. Η Ολλανδία παρουσιάζει σχετικά χαμηλούς αριθμούς με μεγαλύτερο το 2016 όταν καταδικάστηκαν 32 άτομα. Συνολικά οι καταδίκες ανέρχονται σε 123 για την πενταετία και αυτό αναλογεί σε 7 καταδίκες ανά εκατομμύριο κατοίκων. Οι αριθμοί της Ολλανδίας είναι παρεμφερείς με αυτούς της Γαλλίας ως ποσοστά.

4.7 Θύματα και κίνδυνος

Ειδικότερα ο Πίνακας 6: Θύματα επιθέσεων τζιχαντιστών ανά επίθεση νεκροί και τραυματίες δείχνει ότι η Ολλανδία δέχτηκε συνολικά 4 επιθέσεις, η Γαλλία 42 και το Βέλγιο 8, ενώ μέτρησαν κανέναν, 264 και 40 νεκρούς αντίστοιχα. Οι τραυματίες ανήλθαν σε 7 για την Ολλανδία, 661 για τη Γαλλία και 347 για το Βέλγιο. Στο Βέλγιο αντιστοιχούν 5 νεκροί για κάθε επίθεση και 43,4 (!) τραυματίες. Για τη Γαλλία οι νεκροί είναι 6,3 και οι τραυματίες 15,7 ανά επίθεση κατά τη συγκεκριμένη πενταετία. Αναλύοντας περισσότερο τα στοιχεία βλέπουμε ότι μια τρομοκρατική επίθεση μπορεί να έχει δυσανάλογα αρνητικά αποτελέσματα, σε σχέση με τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν οι επιτιθέμενοι αλλά και από το χώρο που θα επιλέξουν για την επίθεση. **Επομένως ο κίνδυνος είναι εν δυνάμει πολύ αυξημένος και ο αντίκτυπος μιας τέτοιας επίθεσης είναι πολύ αρνητικός.**

Ο προσδιορισμός του κινδύνου που πηγάζει από τους επιστρέφοντες ξένους μαχητές αφορά τόσο τους ίδιους και τα ενδεχόμενα προβλήματα που θα προκαλέσουν οι ίδιοι με την επιστροφή τους, όσο και αυτά που θα δημιουργήσουμε ή έχουμε ήδη δημιουργήσει εμείς με τα αντίμετρα που έχουμε πάρει ή θα πάρουμε. Οι επιστρέφοντες μαχητές εμπλεκόμενοι σε τρομοκρατικές ενέργειες το πιθανότερο είναι να ενισχύσουν τη ριζοσπαστικοποίηση αλλά και να αυξήσουν την πιθανότητα να γίνουν τρομοκρατικά χτυπήματα, τα οποία με τη σειρά τους θα έχουν συλλήψεις, τραυματίες, νεκρούς καθώς και ζημιές σε υποδομές, οδηγώντας τα πράγματα σε ένα φαύλο κύκλο. Συνεπακόλουθα, η αύξηση των μέτρων επιτήρησης και ο περιορισμός των ελευθεριών των πολιτών με σκοπό τη διευκόλυνση συλλογής πληροφοριών ώστε

να αποτραπεί η τρομοκρατία, δημιουργεί θέματα που άπτονται ακόμη και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης η δυνατότητα του κρατικού μηχανισμού να επιτηρεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού πέρα από την ανάλογη νομική προετοιμασία, απαιτεί τα αντίστοιχα τεχνικά μέσα, τα οποία με τη σειρά τους προϋποθέτουν τη μεταφορά πόρων από άλλες δραστηριότητες.

Η αντίδραση των κοινωνιών από τη βίαιη συμπεριφορά συγκεκριμένων ατόμων δημιουργεί φόβο, που με τη σειρά του οδηγεί στη ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνίας και στη στροφή προς ακραία πολιτικά κόμματα που υιοθετούν ρητορική μίσους. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί στην αύξηση των φαινομένων βίας, καθώς επικρατεί η βία έναντι της όποιας άλλης μορφής διαχείρισης καταστάσεων.

Συνοπτικά λοιπόν, οι πιθανότεροι κίνδυνοι για την Ευρώπη είναι η **ριζοσπαστικοποίηση των κοινωνιών (ΡΚ)** με αποτέλεσμα την άνοδο των ακραίων κομμάτων και της αύξησης των φαινομένων βίας . Επίσης η συμμετοχή ή η δημιουργία τρομοκρατικών οργανώσεων με σκοπό τις **τρομοκρατικές επιθέσεις (ΤΕ)**, η ύπαρξη **τραυματιών (ΤΡ)** ή **νεκρών (ΝΕ)** πολιτών από τις επιθέσεις, ο **περιορισμός των ελευθεριών των πολιτών (ΕΠ)** λόγω των αυξημένων έκτακτων μέτρων κατά της τρομοκρατίας. Διαρκής απαίτηση για **χρήση οικονομικών πόρων (ΟΠ)** σε υπηρεσίες πληροφοριών, απόκτηση μέσων καταστολής, οικονομικών αποζημιώσεων των θυμάτων και άλλα που αφαιρούνται από άλλες δραστηριότητες.

4.8 ΤΕ-Τρομοκρατικές επιθέσεις

Η πιθανότητα ύπαρξης **τρομοκρατικών επιθέσεων (ΤΕ)** από επιστρέφοντες μαχητές ή ευρύτερα τζιχαντιστές, εκτιμάται χαμηλή για τη Γαλλία και το Βέλγιο παρά τις εξάρσεις του 2015 και 2016, ενώ για την Ολλανδία εκτιμάται ως πολύ χαμηλή, όπως δείχνει ο 17, ειδικά μετά το σύνολο των μέτρων που έχουν ληφθεί τα τελευταία χρόνια από όλες τις χώρες της ΕΕ. Η πιθανή όμως εκδήλωση ενός χτυπήματος θα έχει **πολύ υψηλό αντίκτυπο σε κάθε περίπτωση** που φτάνει τα όρια του δύσκολα διαχειρίσιμου.

4.9 Νεκροί και τραυματίες

Η ύπαρξη **νεκρών (ΝΕ)** από τα χτυπήματα αυτά, εκτιμάται ως μεγάλη για τη Γαλλία και μεσαία για το Βέλγιο λόγω του υψηλού αριθμού νεκρών που είχαν στο πρόσφατο παρελθόν. Για την Ολλανδία εκτιμάται ως πολύ χαμηλή καθώς δεν είχε νεκρούς από τρομοκρατικά χτυπήματα. **Η ύπαρξη όμως νεκρών είναι παρομοίως κάτι που θα έχει πολύ υψηλό αντίκτυπο και πολύ δύσκολη διαχείριση.**

Η ύπαρξη **τραυματιών (ΤΡ)** για τη μεν Γαλλία θεωρείται πολύ υψηλή και για το Βέλγιο θεωρείται υψηλή λόγω του μεγάλου αριθμού τραυματιών από προηγούμενες επιθέσεις. Τέλος η Ολλανδία με βάση τα προηγούμενα στοιχεία έχει πολύ χαμηλή πιθανότητα τραυματιών από τρομοκρατικά χτυπήματα, όπως παρουσιάζει ο Πίνακας 6: Θύματα επιθέσεων τζιχαντιστών ανά επίθεση νεκροί και τραυματίες . Σε κάθε περίπτωση πάντως **η ύπαρξη τραυματιών από τρομοκρατικά χτυπήματα θα έχει πολύ υψηλό αντίκτυπο σε όλες της χώρες.**

Η ριζοσπαστικοποίηση των κοινωνιών από την ύπαρξη των επιστρεφόντων μαχητών είναι υπαρκτός, λόγω της ενδεχόμενης στρατολόγησης νέων τρομοκρατών, καθώς και της εκδήλωσης τρομοκρατικών χτυπημάτων. Έχει όμως και μια άλλη όψη που αφορά την αντίδραση της κοινωνίας με βία συσπειρούμενη πίσω από ακραίους ρατσιστές που προτάσσουν κηρύγματα μίσους. Αυτό εκφράζεται με την άνοδο των ακραίων κομμάτων που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια τόσο σε εθνικές όσο και σε Ευρωπαϊκές εκλογές. Πλην όμως επειδή το φαινόμενο αυτό δεν είναι νέο για τις 3 χώρες που εξετάζουμε, ενώ συνδέεται τόσο με τα κύματα των προσφύγων και αιτούντων άσυλο, όσο και με τα απόνερα της οικονομικής κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας. **Σε κάθε περίπτωση πάντως η πιθανότητα αύξησης της ριζοσπαστικοποίησης (ΡΚ) είναι μεσαία ενώ ως μεσαίος εκτιμάται και ο αντίκτυπος και στις τρεις χώρες.**

Η αύξηση των περιοριστικών μέτρων και των νόμων με σκοπό την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, ενδέχεται να επηρεάσει και τις ελευθερίες του συνόλου των πολιτών. Ειδικά αν τα μέτρα αυτά διατηρούνται επ' άπειρο με το πρόσχημα της αντιτρομοκρατικής λογικής. Η Γαλλία ψήφισε τους περισσότερους περιοριστικούς νόμους, κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και στη συνέχεια με νόμο μονιμοποίησε πολλές από τις έκτακτες προβλέψεις. Ομοίως το Βέλγιο ψήφισε και αυτό αρκετούς περιορισμούς. Αντίθετα η Ολλανδία αν και ψήφισε αρκετούς περιορισμούς έχει δώσει εξουσία για τους περιορισμούς στον εκάστοτε Υπουργό, δημιουργώντας λογοδοσία και άρα μια δικλείδα ασφαλείας. **Επομένως θεωρούμε για τις δύο πρώτες την πιθανότητα περιορισμού των ελευθεριών των πολιτών (ΕΠ) μεσαία ενώ για την Ολλανδία χαμηλή.** Σε όλες τις περιπτώσεις όμως ο αντίκτυπος θεωρείται μεσαίος γιατί οι κοινωνίες αυτές έχουν παρόμοια λογική και έχουν την κοινή δυτικοευρωπαϊκή κουλτούρα οπότε θεωρούμε ότι θα ενοχλούνταν το ίδιο.

Τέλος η χρήση **οικονομικών πόρων (ΟΠ)** σε βάρος άλλων δραστηριοτήτων και χρηματοδοτήσεων από την κεντρική κυβέρνηση έχει για τη **Γαλλία υψηλή πιθανότητα, λόγω των αυξημένων** μέτρων αλλά και των πολλαπλών οικονομικών απωλειών από τα τρομοκρατικά χτυπήματα αλλά με χαμηλό αντίκτυπο λόγω των οικονομικών μεγεθών της χώρας.

Το **Βέλγιο** που είχε παρόμοιες απώλειες με τη Γαλλία αλλά πολύ μικρότερα οικονομικά μεγέθη, έχει την ίδια πιθανότητα με τη Γαλλία, δηλαδή υψηλή να διαθέσει οικονομικούς πόρους, όμως λόγω του μεγέθους της οικονομίας το αντίκτυπο εκτιμούμε ότι θα ήταν μεσαίο και όχι χαμηλό. Τέλος η **Ολλανδία** έχει πολύ χαμηλή πιθανότητα να διαθέσει οικονομικούς πόρους για αντιμετώπιση τρομοκρατικών χτυπημάτων και ο αντίκτυπος εκτιμάται ως χαμηλός.

Τα στοιχεία παρουσιάζει αναλυτικότερα ο ακόλουθος Πίνακας 11: Πίνακας Αναγνώρισης Κινδύνων

Πίνακας 11: Πίνακας Αναγνώρισης Κινδύνων

ΚΩΔ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ	Πιθανότητα	Αντίκτυπος	Προτεραιότη.
ΓΑΛΛΙΑ				
ΤΕ	Τρομοκρατικές Επιθέσεις	3	5	15
ΝΕ	Νεκροί	3	5	15
ΤΡ	Τραυματίες	3	5	15
ΡΚ	Ριζοσπαστικοποίηση Κοινωνίας	3	3	9
ΕΠ	Περιορισμός Ελευθερίας Πολιτών	3	3	9
ΟΠ	Οικονομικοί Πόροι	4	2	8
ΒΕΛΓΙΟ				
ΤΕ	Τρομοκρατικές Επιθέσεις	2	5	10
ΝΕ	Νεκροί	3	5	15
ΤΡ	Τραυματίες	5	5	25
ΡΚ	Ριζοσπαστικοποίηση Κοινωνίας	3	3	9
ΕΠ	Περιορισμός Ελευθερίας Πολιτών	3	3	9
ΟΠ	Οικονομικοί Πόροι	4	3	12
ΟΛΛΑΝΔΙΑ				
ΤΕ	Τρομοκρατικές Επιθέσεις	1	5	5
ΝΕ	Νεκροί	1	5	5
ΤΡ	Τραυματίες	1	5	5
ΡΚ	Ριζοσπαστικοποίηση Κοινωνίας	3	3	9
ΕΠ	Περιορισμός Ελευθερίας Πολιτών	2	3	6
ΟΠ	Οικονομικοί Πόροι	1	2	2

Πίνακας 12: Μήτρα κινδύνων για τη Γαλλία

ΓΑΛΛΙΑ		Αντίκτυπος				
		1 Πολύ Χαμηλός	2 Χαμηλός	3 Μεσαίος	4 Υψηλός	5 Πολύ Υψηλός
Πιθανότητα	1 Πολύ Χαμηλή					
	2 Χαμηλή					
	3 Μεσαία			ΡΚ, ΕΠ		ΤΕ, ΝΕ, ΤΡ
	4 Υψηλή		ΟΠ			
	5 Πολύ Υψηλή					

Τοποθετήσαμε τα στοιχεία που αναλύσαμε παραπάνω σε Μήτρες κινδύνου διαφορετικές για την κάθε χώρα ώστε να αποτυπωθεί και η διαφορετική εικόνα που σχηματίζεται για αυτές και έτσι προέκυψαν ο Πίνακας 12: Μήτρα κινδύνων για τη Γαλλία ο Πίνακας 13: Μήτρα κινδύνων για το Βέλγιο και ο Πίνακας 14: Μήτρα Κινδύνων για την Ολλανδία. Θα μπορούσαμε να πούμε με μια ματιά ότι το Βέλγιο αν και έχει παρόμοια εικόνα με την Γαλλία, το μέγεθος της χώρας επιδεινώνει την εικόνα αυτή. Αντίθετα η Ολλανδία είναι απεικονίζει μια σαφώς καλύτερη κατάσταση.

Πίνακας 13: Μήτρα κινδύνων για το Βέλγιο

ΒΕΛΓΙΟ		Αντίκτυπος				
		1 Πολύ Χαμηλός	2 Χαμηλός	3 Μεσαίος	4 Υψηλός	5 Πολύ Υψηλός
Πιθανότητα	1 Πολύ Χαμηλή					
	2 Χαμηλή					ΤΕ
	3 Μεσαία			ΕΠ, ΡΚ		ΝΕ
	4 Υψηλή			ΟΠ		
	5 Πολύ Υψηλή					ΤΡ

Πίνακας 14: Μήτρα Κινδύνων για την Ολλανδία

ΟΛΛΑΝΔΙΑ		Αντίκτυπος				
		1 Πολύ Χαμηλός	2 Χαμηλός	3 Μεσαίος	4 Υψηλός	5 Πολύ Υψηλός
Πιθανότητα	1 Πολύ Χαμηλή		ΟΠ			ΤΕ, ΝΕ, ΤΡ
	2 Χαμηλή			ΕΠ		
	3 Μεσαία			ΡΚ		
	4 Υψηλή					
	5 Πολύ Υψηλή					

5 Συμπεράσματα

Η γενική προσέγγιση της εργασίας είναι να παραθέσουμε τις διάφορες μεθόδους αντιμετώπισης των επιστρεφόντων μαχητών από τις τρεις χώρες υποδοχής τις οποίες μελετήσαμε. Για να είναι δυνατό να κατανοήσουμε τα αίτια που οδήγησαν αυτούς τους ανθρώπους αρχικά να ταξιδέψουν σε μια εμπόλεμη ζώνη και να πάρουν μέρος σε ένα πόλεμο, αναφερθήκαμε σε κάποια ιστορικά δεδομένα που εξηγούν τα αίτια της συμπεριφοράς αυτής. Τα μοντέλα ενσωμάτωσης που έχουν χρησιμοποιήσει ή χρησιμοποιούν οι χώρες αυτές αναφορικά με τους μετανάστες, είναι μια άλλη κατά την άποψή μας πολύ βασική παράμετρος. Επίσης η ιστορική διαδρομή αντιλήψεων στις χώρες αυτές. Αυτή η προσέγγιση αφορά και τις τρεις χώρες καθώς εντοπίζονται σημαντικές ομοιότητες αλλά και αρκετές ουσιαστικές διαφορές.

Οι τρεις χώρες που εξετάσαμε ανήκουν σε αυτές που πήραν νομικά μέτρα έναντι των επιστρεφόντων μαχητών. Ειδικότερα η Γαλλία ήταν εκείνη που πήρε τα περισσότερα. Ως κοινό παρανομαστή θεωρούμε την ποινικοποίηση κάποιων αντικειμένων που δεν θα μπορούσαν να στοιχειοθετηθούν νομικά, ενώ παράλληλα παραβίασαν και κάποιες από τις ανθρώπινες ελευθερίες, δημιουργώντας κίνδυνο ακόμα και για τις **ελευθερίες των πολιτών** που δεν έχουν σχέση με τη τρομοκρατία.

Στη συνέχεια βρήκαμε και αποτυπώσαμε τα στοιχεία που αφορούν τα τρομοκρατικά χτυπήματα που σχετίζονται με ισλαμιστές μουσουλμάνους. Εκ πρώτης όψεως δεν είναι όλοι οι ισλαμιστές μουσουλμάνοι επιστρέφοντες μαχητές, ενδέχεται όμως να συνελήφθησαν πηγαίνοντας εκεί, μετά την αλλαγή της νομοθεσίας, δηλαδή παρολίγον ξένοι μαχητές, ή να στρατολογήθηκαν με διάφορους τρόπους από επιστρέφοντες μαχητές ή φανατικούς που σχετίζονταν με τις ακραίες οργανώσεις που πολεμούσαν στη Συρία. Αναζητήθηκαν λοιπόν στοιχεία για τα **τρομοκρατικά χτυπήματα**, τους **νεκρούς** και τους **τραυματίες** που προκάλεσαν, καθώς και τους **οικονομικούς πόρους** που άμεσα ή έμμεσα διέθεσαν οι χώρες αυτές λόγω της τρομοκρατίας, καθώς αυτοί οι πόροι ουσιαστικά αποστερούνται από άλλες δραστηριότητες της χώρας και ενδέχεται να δημιουργήσουν προβλήματα ανάλογα με το συνολικό τους ποσό και το μέγεθος της χώρας. Εδώ να διευκρινίσουμε ότι τα στοιχεία δεν διαχώριζαν τα περιστατικά ισλαμικής βίας από τα υπόλοιπα. Πλην όμως διαπιστώθηκε ότι τα περιστατικά που αφορούν τα ισλαμικά τρομοκρατικά χτυπήματα είχαν πολύ μεγάλο

ειδικό βάρος στην εξίσωση, οπότε τα στοιχεία δεν επηρεάζονται σημαντικά και η γενική εικόνα είναι ορθή.

Στη συνέχεια διαπιστώσαμε ότι ένας ακόμη κίνδυνος ενδέχεται να είναι η **ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνίας** τόσο λόγω της κατήχησης και της στρατολόγησης άλλων μουσουλμάνων από τους επιστρέφοντες μαχητές, όσο και λόγω της στροφής της κοινωνίας προς ακραία ρατσιστικά και υπερεθνικιστικά κόμματα, ως αντιστάθμισμα. Κατά τα τελευταία χρόνια τα κόμματα αυτά είχαν κάποια άνοδο στις χώρες που εξετάσαμε όμως η άνοδος αυτή δεν σχετίζεται μόνο με τα τρομοκρατικά χτυπήματα, υπάρχει μια ευρύτερη τάση που πηγαιίνει αρκετά πίσω χρονικά. Πλην όμως σίγουρα πάντα ελλοχεύει ο κίνδυνος το φαινόμενο να φουντώσει.

Εξετάζοντας την αρχική υπόθεση με ανεξάρτητη μεταβλητή το τρόπο αντιμετώπισης από την πλευρά των κρατών των επιστρεφόντων μαχητών, η εξαρτημένη μεταβλητή που είναι **η συμπεριφορά των μαχητών δεν μπορεί με σιγουριά να εκτιμηθεί το πως επηρεάζεται**. Αυτό γιατί ακόμη και αν υποθέσουμε ότι η μια ή η άλλη προσέγγιση λειτούργησε σωστά ενδέχεται μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, που δεν μπορεί να προσδιοριστεί, οι άνθρωποι αυτοί να παρουσιάσουν ξανά τέτοιες συμπεριφορές, επειδή η κοινωνία τελικά δεν τους ενέταξε και ξαναβρήκαν τη δικαιολογία να στραφούν εναντίον της.

Η Γαλλία και το Βέλγιο που είχαν μια πιο σκληρή γραμμή με την υιοθέτηση τιμωρητικής λογικής αρχικά μάλλον δεν κατάφεραν πολλά πράγματα και δημιούργησαν αντίδραση. Από την άλλη πλευρά η Ολλανδία με μια πιο ήπια προσέγγιση και με τη συμμετοχή σε μεγάλο αριθμό δράσεων κατά της ριζοσπαστικοποίησης βρήκαμε ότι δεν αντιμετώπισε τα σοβαρά προβλήματα των άλλων δύο. Μάλιστα παρατηρείται μια στροφή προς το μοντέλο που χρησιμοποιείται στις Ολλανδικές φυλακές από τις άλλες δύο χώρες, ενώ υπάρχει και μια μικρή αύξηση στον αριθμό των δράσεων κατά της ριζοσπαστικοποίησης. **Μπορούμε να υποστηρίξουμε, με κάποια ασφάλεια, ότι η Γαλλική και Βελγική προσέγγιση δεν είναι αποτελεσματική**. Αυτό που δεν γνωρίζουμε με ασφάλεια είναι το αν πέτυχε η Ολλανδία ή το αν συγκυριακά δεν δέχτηκε τρομοκρατικά χτυπήματα που ουσιαστικά θα έθεταν εν αμφιβόλω και τη δική της προσέγγιση. **Σίγουρα όμως η Ολλανδική προσέγγιση εκ του αποτελέσματος αποδείχτηκε ασφαλέστερη**. Όλα αυτά τα δεδομένα τελικά τα αποτυπώσαμε σε μήτρες κινδύνου με σκοπό την οπτικοποίησή τους.

Σαν γενική εικόνα μπορούμε να πούμε ότι η Γαλλία και το Βέλγιο αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο από ότι η Ολλανδία, πάντα με βάση και τα γεγονότα των προηγούμενων χρόνων. Επειδή το πρόβλημα της επιστροφής των ξένων μαχητών, δεν έχει ακόμη ακόμα πάρει την πλήρη του έκταση, αφού ακόμη κάποιοι δεν έχουν επιστρέψει, αλλά και οι εμπλεκόμενες χώρες μαθαίνουν από τα

λάθη τους και διορθώνουν τις πολιτικές τους. Τα δεδομένα ενδέχεται να αλλάξουν καθώς, κάποιος από τους κινδύνους που αποτυπώσαμε στις μήτρες κινδύνου να αλλάξουν θέση, εκλείψουν ή να αντικατασταθούν από άλλους που δεν έχουμε καν φανταστεί. Θεωρούμε ότι το θέμα αξίζει να παρακολουθηθεί στο μέλλον γιατί θα βοηθήσει πολύ τόσο στην ομαλή ένταξη των μουσουλμάνων στις δυτικές κοινωνίες, όσο και στην δημιουργία αντιμέτρων απέναντι στη ρητορική μίσους κάθε είδους ριζοσπαστικοποιημένων ομάδων. Η Ελλάδα έχει να πάρει πολλά μελετώντας τις προσεγγίσεις αυτές χωρίς να χρειαστεί να μάθει από δικά της λάθη.

Κατάλογος Πηγών

- Bakker, E., & de Bont, R. (2016). Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012–2015): Characteristics, Motivations, and Roles in the War in Syria and Iraq. *Small Wars & Insurgencies*, 27(5), 837–857.
<https://doi.org/10.1080/09592318.2016.1209806>
- Bakker, E., & de Graaf, B. (2010). *Lone Wolves How to Prevent This Phenomenon?* (Expert Meeting, p. 8). ICCT.
- Bakker, E., Paulussen, C., & Entenmann, E. (2014). Returning Jihadist Foreign Fighters. *Security and Human Rights*, 25(1), 11–32.
<https://doi.org/10.1163/18750230-02501002>
- Bąkowski, P., & Puccio, L. (2015). “Foreign fighters” Member States’ responses and EU action in an international context (PE 548.980; p. 12). European Parliamentary Research Service.
- Ballegooij, W. van, Bakowski, P., European Parliament, European Parliamentary Research Service, & European Value Added Unit. (2018). *The cost of non-Europe in the fight against terrorism: Study*.
<https://data.europa.eu/doi/10.2861/550497>
- Barr, J. (2012). *A line in the sand: Britain, France and the struggle for the mastery of the Middle East*. <https://www.overdrive.com/search?q=5588F7A9-9067-42C7-833C-ED3949DEFA5E>
- Barrett, R. (2017). BEYOND THE CALIPHATE: Foreign Fighters and the Threat of Returnees. *New York : Soufan Center, 2017*, 41.
<https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>
- BERRY, J. W. (2011). Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity. *Papers on Social Representations*, 20, 21. <http://www.psych.lse.ac.uk/psr/>

- Bindner, L. (2018). Jihadists' Grievance Narratives against France. *ICCT Policy Brief*, 24. <https://doi.org/10.19165/2018.2.07>
- Bommes, M., Boswell, C., & D'Amato, G. (2012). *Immigration and social systems: Collected essays of Michael Bommes*. Amsterdam University Press.
- Borevi, K. (2013). The Political Dynamics of Multiculturalism in Sweden. In *Challenging multiculturalism: European models of diversity* (pp. 138–160). Edinburgh Univ. Press.
- Boswell, C. (2005). *European migration policies in flux: Changing patterns of inclusion and exclusion* (Reprinted). Blackwell.
- Boutin, B. (2016). Administrative Measures against Foreign Fighters: In Search of Limits and Safeguards. *Terrorism and Counter-Terrorism Studies*. <https://doi.org/10.19165/2016.1.15>
- Crone, M., Falkentoft, M. F., Tammikko, T., & Dansk Institut for Internationale Studier. (2017). *Europe's refugee crisis and the threat of terrorism: An extraordinary threat?* http://pure.diis.dk/ws/files/910914/Report_05_Europes_Refugee_Crisis_Web.pdf
- de Guttry, A., Capone, F., & Paulussen, C. (Eds.). (2016). *Foreign Fighters under International Law and Beyond*. T.M.C. Asser Press. <https://doi.org/10.1007/978-94-6265-099-2>
- Dingley, J., & Mollica, M. (Eds.). (2018). *Understanding Religious Violence: Radicalism and Terrorism in Religion Explored via Six Case Studies*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-00284-8>
- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2015). *TE-SAT European Union terrorism situation and trend report 2015*.
- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2016). *TE-SAT European Union terrorism situation and trend report 2016*.
- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2017). *TE-SAT European Union terrorism situation and trend report 2017*.
- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2018). *TE-SAT European Union terrorism situation and trend report 2018*. www.europol.europa.eu

- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2019). *TE-SAT European Union terrorism situation and trend report 2019*. www.europol.europa.eu
- Favell, A. (2001). *Philosophies of integration: Immigration and the idea of citizenship in France and Britain* (2nd ed). Palgrave in association with Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick.
- Gambhir, H. K. (2014). DABIQ: THE STRATEGIC MESSAGING OF THE ISLAMIC STATE. *Backgrounder*. <http://www.kas.de/singapore>
- Gielen, A.-J. (2015). Supporting families of foreign fighters. A realistic approach for measuring the effectiveness. *Journal of Deradicalization, Spring(2)*, 28. <http://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/10/10>
- Global Center on Cooperative Security, Human Security Collective, & International Centre for Counter-Terrorism. (2014). *Addressing the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon from a European Union Perspective* (p. 18). https://www.globalcenter.org/wp-content/uploads/2014/12/Dec2014_EU-FTFS_GCCS_HSC_ICCT.pdf
- Gutheil, M., Liger, Q., Möller, C., Eager, J., Henley, M., Oviolu, Y., European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, & Committee on Civil Liberties, J. and H. A. (2017). *EU and Member States' policies and laws on persons suspected of terrorism-related crimes: Study*. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU\(2017\)596832_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU(2017)596832_EN.pdf)
- Haas, H. de, Vezzoli, S., Szczepanikova, A., Criekeing, T. V., European Commission, & Joint Research Centre. (2018). *European migrations: Dynamics, drivers, and the role of policies*. http://publications.europa.eu/publication/manifestation_identifier/PUB_KJNA29060ENN
- Hegghammer, T., & Nesser, P. (2015). Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West. *PERSPECTIVES ON TERRORISM*, 9(4), 14–30.
- Hofmeister, W., & Megha, S. (Eds.). (2015). *From the Desert to World Cities The New Terrorism*. Konrad-Adenauer-Stiftung. <http://www.kas.de/singapore>
- Institute for Economics & Peace. (2018). *Global Terrorism Report 2018: Measuring and understanding the impact of terrorism* (IEP REPORT 63, p. 88). <http://visionofhumanity.org/reports>

- Karbo, T., & Virk, K. (Eds.). (2018). *The Palgrave Handbook of Peacebuilding in Africa*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-62202-6>
- Kollodge, R., & United Nations Population Fund (Eds.). (2018). *The power of choice: Reproductive rights and the demographic transition*. United Nations Population Fund.
- Kowalski, M. (Ed.). (2017). Security and Global Affairs. *Universiteit Leiden, Life at ISIS: The Roles of Western Men, Women and Children*, 59.
- Lister, C. (2015). *Returning Foreign Fighters: Criminalization or Reintegration?* (p. 17). BROOKINGS.
- Lister, C. (2016). *The Free Syrian Army: A decentralized insurgent brand* (No. 26; The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World). The Brookings Institution.
https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/11/iwr_20161123_free_syrian_army1.pdf
- Lovelace, Jr., D. C. (Ed.). (2016). *THE EVOLUTION OF THE ISLAMIC STATE: Vol. VOLUME 143*. Oxford University Press.
- McCabe, T. R. (2017). Are Returning Jihadists a Major Threat? Jihad in the West. *Middle East Quarterly*, 24(4). <https://www.meforum.org/6895/are-returning-jihadists-a-major-threat>
- Orton Kyle, & Henry Jackson Society. (2017). *Foreign terrorist attacks by the Islamic State: 2002-2016*.
- RAN CoE. (2017). *Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families* (RAN Manual, p. 102). RAN.
https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf
- RAN CoE. (2019). *RAN Collection Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism* (p. 680).
https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf
- Reed, A., Pohl, J., & Jegerings, M. (2017). The Four Dimensions of the Foreign Fighter Threat: Making Sense of an Evolving Phenomenon. *Terrorism and Counter-Terrorism Studies*. <https://doi.org/10.19165/2017.2.01>

- Renard, T., Coolsaet, R., Heinke, D. H., Malet, D., Minks, S., Raudszus, J., Ginkel, B. van, & Egmont - Royal Institute for International Relations. (2018). *Returnees: Who are they, why are the (not) coming back and how should we deal with them? : assessing policies on returning foreign terrorist fighters in Belgium, Germany and the Netherlands*.
http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2018/02/egmont.papers.101_online_v1-3.pdf?type=pdf
- Scherrer, A., European Parliament, European Parliamentary Research Service, & Ex-Post Evaluation Unit. (2018). *The return of foreign fighters to EU soil: Ex-post evaluation : study*.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU\(2018\)621811_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU(2018)621811_EN.pdf)
- Serrano, A. S. (2019). National measures implementing United Nations resolutions on foreign fighters. In I. Marrero & H. M. Trujillo (Eds.), *Jihadism foreign fighters and radicalization in the EU: legal, functional and psychosocial responses*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Terrorism in the EU: Terror attacks, deaths and arrests | News | European Parliament*. (2018, July 25).
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20180703STO07125/terrorism-in-the-eu-terror-attacks-deaths-and-arrests>
- THE EUROPEAN PARLIAMENT, & THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2017). *DIRECTIVE (EU) 2017/541 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA*.
- Two years of terror: 278 people have died in recent terror attacks in Europe*. (2016, July 15). Los Angeles Times. <https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-europe-terror-20160715-snap-htmlstory.html>
- United Nations Security Council. (2014). *Resolution 2178*.
- United Nations Security Council. (2017). *Resolution 2396*.
- University of Amsterdam Amsterdam, the Netherlands, Penninx, R., Garcés-Mascareñas, B., & CIDOB – Barcelona Centre For International Affairs, Barcelona, Spain. (2016). *Integration Policies of European Cities in Comparative Perspective: Structural Convergence and Substantial*

Differentiation. *Migracijske i Etničke Teme / Migration and Ethnic Themes*, 32(2), 155–189. <https://doi.org/10.11567/met.32.2.1>

van der Heide, L., & Geenen, J. (2017). *Children of the Caliphate Young IS Returnees and the Reintegration Challenge*.

van Ginkel, B., Boutin, B., Chauzal, G., Dorsey, J., Jegerings, M., Paulussen, C., Pohl, J., Reed, A., & Zavagli, S. (2016). The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union. Profiles, Threats & Policies. *Terrorism and Counter-Terrorism Studies*. <https://doi.org/10.19165/2016.1.02>

van Reekum, R., Duyvendak, J. W., & Bertossi, C. (2012). National models of integration and the crisis of multiculturalism: A critical comparative perspective. *Patterns of Prejudice*, 46(5), 417–426. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2012.718162>

Varvelli, A. (Ed.). (2016). *Jihadist Hotbeds. Understanding Local Radicalization Processes*. <https://doi.org/10.19201/ispjihadisthotbeds>

Vidino, L., Marone, F., & Entenmann, E. (2017). *Fear Thy Neighbor. Radicalization and Jihadist Attacks in the West*. <https://doi.org/10.14672/67056194>

Wensink, W., European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, & Committee on Civil Liberties, J. and H. A. (2017). *The European Union's policies on counter-terrorism: Relevance, coherence and effectiveness : study*. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU\(2017\)583124_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU(2017)583124_EN.pdf)

Wilson, T., & Centre on Radicalisation and Terrorism. (2018). *TERRORISM IN THE WEST: AN AGE OF EXTREMES*. The Henry Jackson Society. www.henryjacksonsociety.org

Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (Eds.). (2018). *Non-State Armed Actors in the Middle East*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-55287-3>